

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**POROVNÁNÍ FEJETONŮ JANA NERUDY, VÍTĚZSLAVA
HÁLKA A EDVARDA JELÍNKA**
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Petra Dlouhá

Učitelství pro střední školy, obor ČJ - PS

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc.

Plzeň, 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 7. dubna 2015

.....
vlastnoruční podpis

Děkuji svému vedoucímu diplomové práce panu prof. PhDr. Viktoru Viktorovi, CSc., za jeho cenné rady v oblasti uchopení tématu, doporučení odborné i další literatury k sepsání práce a v neposlední řadě za celkové vedení při tvorbě této práce.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

Úvod	2
1 FEJETON JAKO ŽÁNŘ UMĚLECKÉ LITERATURY V MINULOSTI A DNES	4
1.1 POSTAVENÍ FEJETONU JAKO ŽÁNŘU V SOUČASNÉ LITERATUŘE	11
2 AUTOŘI A JEJICH CESTA K TVORBĚ FEJETONU	13
2.1 JAN NERUDA	13
2.2 VÍTĚZSLAV HÁLEK	17
2.3 EDVARD JELÍNEK	20
3 POROVNÁNÍ FEJETONŮ Z JEDNOTLIVÝCH HLEDISEK	23
3.1 TÉMA FEJETONU	23
3.1.1 Jan Neruda	23
3.1.2 Vítězslav Hálek	29
3.1.3 Edvard Jelínek	34
3.2 AKTUÁLNOST FEJETONU	37
3.2.1 Jan Neruda	37
3.2.2 Vítězslav Hálek	39
3.2.3 Edvard Jelínek	41
3.3 VĚCNOST VE FEJETONU	41
3.3.1 Jan Neruda	42
3.3.2 Vítězslav Hálek	44
3.3.3 Edvard Jelínek	47
3.4 JAZYK A STYL	49
3.4.1 Jan Neruda	49
3.4.2 Vítězslav Hálek	51
3.4.3 Edvard Jelínek	52
4 PŘEDNOSTI A CHARAKTERISTIKA FEJETONŮ VŠECH TŘÍ AUTORŮ	55
ZÁVĚR	I
RESUMÉ	III
SEZNAM LITERATURY	IV

Úvod

V úvodu celé své práce bych ráda předestřela, co bude mým cílem zkoumání. S ohledem na téma diplomové práce se v její první kapitole zaměřím na představení fejetonu jako žánru umělecké literatury. Vzhledem ke specifčnosti fejetonu si nejdříve přiblížíme jeho vývoj a okolnosti vzniku tohoto žánru. Dále zde bude také důležité zaměřit se na jednotlivé názory celé řady osobností na fejeton, kteří tak svými výroky mnohdy hojně přispěli k ustálení tohoto žánru, a získání povědomí o něm ve společnosti.

Druhá kapitola bude následně věnována všem třem autorům u nichž nás bude zajímat skutečnost, co je vedlo v jejich životě k tvorbě tohoto žánru. S tím také souvisí otázka, na kterou se pokusíme najít odpověď, a to jaké prostředí jim napomohlo k žurnalistické činnosti, či jak v ní byli za svůj život úspěšní. Tady bude také přínosné se podívat na provázanost této činnosti u všech našich autorů z hlediska skutečnosti, zda se v některé z redakcí ve své době tito spisovatelé potkali či nikoliv, popřípadě jak se jim společně spolupracovalo.

Třetí kapitola bude představovat stěžejní část celé práce vzhledem ke svému hlavnímu záměru porovnat jednotlivé fejetony autorů Nerudy, Háalka a Jelínka z několika hledisek. Prvním jevem, o který se budeme v této jejich tvorbě zajímat, bude téma fejetonu. Zároveň je předpokládáno, že bude téma ze všech plánovaných hledisek zřejmě nejvíce rozpracováno, a to především díky své specifčnosti u každého z námi porovnávaných spisovatelů. Každý autor se ve svých fejetonech mnohdy zaobírá jinými skutečnostmi než jeho druzí dva kolegové, proto se na tento jev v naší práci zaměříme více do hloubky jeho podstaty. Samozřejmě bude vhodné, abychom v celé kapitole porovnávání uváděli ukázky z jednotlivých fejetonů pro lepší představivost čtenáře.

Po prostudování tématu fejetonů jednotlivých autorů se podíváme na výskyt jevu aktuálnosti v jejich tvorbě. Odhalovat ve fejetonech budeme přístup autora k aktuálním otázkám či jevům z jeho doby. Dalším krokem v našem zkoumání bude poohlédnout se po věcnosti v tomto literárním žánru. Na věcnost se ve fejetonech zaměříme z pohledu autora a jeho sdělení, zda se dostává ze své roviny vyprávění někam výše či zůstává u pouhého popisu. V neposlední řadě budeme muset zmínit, jak ke svému tvrzení přistupuje, zda se nad něj povznáší, zůstává ve vyšší myšlenkové rovině, či je jeho cílem pouze popisný postup. Na samém konci našeho srovnávání bude stát specifčnost jazyka a stylu, kterým autor své fejetony tvořil. Texty autorů analyzujeme nejen z hlediska komunikačního

záměru a jeho formy více subjektivizující či objektivizující. Dále si povšimneme také využití dialogu, popřípadě vnitřního monologu autora. Ve fejetonech se zaměříme také na různorodost jazykových a stylistických prostředků a výskyt výrazů spisovných, nespisovných či cizojazyčných. Z hlediska stylistického opřeme své zkoumání také o užití přirovnání či personifikace v určitém kontextu příběhu autora.

V neposlední řadě bude před závěrem vhodné doplnit jakýsi objektivizující soud, kde vzhledem k výsledkům, ke kterým jsme dospěli naším zkoumáním, bude shrnuta krátká charakteristika fejetonů všech tří autorů, či vyzdviženy jejich přednosti při tvorbě tohoto žánru, které by potenciálního čtenáře mohly zajímat.

Závěr práce pak bude samozřejmě obsahovat shrnutí výsledků našeho zkoumání, k čemu jsme srovnáním fejetonů autorů Háška, Nerudy a Jelínka dospěli. Popřípadě bude zde také vhodné doplnit základní odlišnosti jejich fejetonů a určitá specifika pro každého autora.

1 FEJETON JAKO ŽÁNŘ UMĚLECKÉ LITERATURY V MINULOSTI A DNES

V první kapitole své odborné práce bych ráda upřela pozornost k fejetonu jako žánru umělecké literatury. Z počátku, než se začneme podrobně zabývat tímto žánrem u všech tří výše zmíněných autorů, je nutné specifikovat žánrovou podstatu fejetonu či stanovit funkci fejetonu z pohledu termínu zastoupeného v literární vědě.

Jednotné označení pro fejeton z žánrového hlediska budeme hledat obtížně především vlivem skutečnosti, že se jedná o žánr, jenž se postupně utvářel ve druhé polovině minulého století, kdy se vůbec poprvé začala teorie o uměleckou publicistiku zajímat.¹ Dalším kritériem, které stálo proti snaze vyhranit fejeton jako žánr je zajisté jeho postavení na pomezí mezi beletrii a žurnalistikou. Jasná nevyhraněnost tohoto žánru tak napomohla autorům beletrie, kteří měli při své tvorbě v 19. století otevřené možnosti formovat jeho pojetí. Tato myšlenka se dá doložit u J. E. Sojky, jenž se pokusil v roce 1859 na stránkách časopisu *Jasoň* poprvé o stručnou definici fejetonu. *Podle Sojkova mínění je fejeton "parter-journal, v němž se schází nóbl a nenóbl literární společnost", dále rozsáhlé moře myšlenek, skrývající se pod lehkou, zrovna vzduchovou rouškou, granát, s nímž děcko si pohazuje.*² Jeho tvrzením, že se ve fejetonu schází nóbl i nenóbl společnost, jako by nám předestíral, že je určen pro širokou čtenářskou veřejnost, a navíc je tento žánr schopný představit čtenáři různá témata, která se dotknou každého, jak lidu chudšího, tak bohatého, a každý čtenář si v něm najde to své. Sojkovo následné přirovnání fejetonu k moři myšlenek zahalenému pod lehkou, vzduchovou rouškou jako by chtělo ukázat, že je tento druh literárního útvaru neobyčejný svým nepřímým poukazováním na konkrétní problémy, události a mnoho dalšího ze společenského života.

Různorodého pojetí fejetonu z hlediska tematického, jazykového i stylového si můžeme krásně povšimnout u našich tří autorů, kde se tak velmi významně odrazila jeho žánrová nevyhraněnost právě v 19. století. Této problematice se však budeme věnovat podrobněji až ve třetí kapitole.

Česká žurnalistika v počátcích chápala žánr fejetonu dvojitým způsobem. V prvním případě se jednalo o zvláštní rubriku umístěnou pod čarou ve spodní části stránky, čímž si tento žánr vysloužil na určitou dobu název podčárník. Druhý případ zase vyzdvihoval fejeton jako rubriku ve sloupcích textu. Až postupným vyhraněním stylu fejetonu si tento útvar

---

¹ Dalibor Tureček - Fejeton Jana Nerudy - Praha 2007, str. 13.

² Dalibor Tureček - Fejeton Jana Nerudy - Praha 2007, str. 14.

vydobył mezi veřejností povědomí žánru, a opustil tak své pojetí jakožto rubriky, za kterou byl během notné části své historie považován.

O seriózní definici fejetonu se pokoušely také formulace v Riegrově slovníku naučném. Autor zde odlišil fejeton jako rubriku, jejímž hlavním účelem je podat literární, divadelní či umělecké zprávy. Kritici však tuto definici označili za mylnou, neboť se prý autor pouze snažil naznačit, že by fejeton měl suplovat rubriku kulturní, které se v soudobé literatuře stále nedařilo dostatečně rozvinout.

Pokud bychom se chtěli ohlédnout za nejpodstatnějšími rysy fejetonu a obecně jejich stanovením, pak přední český básník Jan Neruda spatřoval v základech tohoto žánru jeho aktuálnost, široký tematický záběr a eventuální možnost polytematičnosti. Výrazný znak fejetonu Neruda spatřoval také v personifikaci autora v komunikaci se čtenářem s ohledem na celkovou organizaci textu.³

Vůbec poprvé se můžeme dle Karla Štorkána setkat s fejetony, které mají veškeré potřebné náležitosti tohoto žánru, již v ruských satirických časopisech z let 1769 - 1774. V Paříži se stal průkopníkem fejetonu v roce 1800 divadelní kritik Julien de Geoffroy, jenž uveřejňoval své vtipné postřehy týkající se kultury a politiky. Právě v tomto období se díky střetům francouzských fejetonistů v demokratickém tisku s vládní mocí a politikou počal fejeton měnit z hravého vyprávění v polemiku, mnohdy až ostrou satiru, kterou můžeme v našich vodách spatřit právě u snad nejznámějšího fejetonisty Jana Nerudy. V Rusku byl tento literární útvar hojně spjat se známými autory, jako například Puškinem, Dostojevským, Turgeněvem či Čechovem.⁴ Nutno tak doplnit, že žánr fejetonu se stával díky své možnosti vyjadřovat se k soudobému dění ve společnosti a mnohým dalším otázkám velmi oblíbeným v řadě zemí Evropy.

Obrátíme li se k fejetonu z hlediska účelu, jaký má splňovat pro čtenáře, pak přinesl k této otázce velmi zajímavý názor v osmdesátých letech 20. století E. Kadnár, který zpozoroval v tomto útvaru klíčové hledisko komunikativní. Kadnár toto hledisko chápal jako snahu navázat co nejtěsnější kontakt se čtenářskou obcí. Toto své tvrzení opřel především o morfologické jevy opakující se v žánru fejetonu a také především o jejich vzájemný proměnlivý poměr a vnitřní dynamiku celého takového textu.

---

³ Dalibor Tureček - Fejeton Jana Nerudy - Praha 2007, str. 17 – 20.

⁴ Karel Štorkán - Umění fejetonu - Praha 1979, str. 9 – 11.

D. Tureček ve své publikaci věnující se fejetonu dále upozorňuje na další podstatné odlišující kritérium žánru fejetonu, a to jeho tematiku. V porovnání se zpravodajstvím se fejeton nezakládá na primárně nových informacích, ale spíše se soustředí na způsob, kterým bude téma podáno čtenáři, kde autoři využívají nekonvenční způsoby zachycení dané problematiky z perspektivy jisté chvíle.⁵

Podstatným spoluurčujícím faktorem rozvoje fejetonu byl i aspekt sociologický. Struktura čtenářstva, jeho kulturní zaměření a kompetence podstatně spoluovlivňovaly charakter konkrétního listu i jeho fejetonní rubriky.⁶

Touto větou se podařilo Turečkovi vystihnout, jak velký vliv má na rozvoj literárních žánrů, ať už se jedná o fejeton či jiné publicistické útvary, právě čtenářská obec, pro kterou autoři vždy své řádky tvoří. A tak stejně jako tomu bylo dříve, je tomu i dnes. Pokud se chtěl fejeton stát v soudobém tisku čtenářským magnetem, musel vyhovět vkusu a zájmům obecnosti. Z tohoto tvrzení tak jasně vyplývá další důležitý poznatek, a to, že pro žánr fejetonu tak není primární funkce estetická ani informační, jak tomu bývá u mnoha útvarů publicistického stylu, ale především je fejeton směřován ke splnění funkce sociálně integrační-diferenciační. Ruku v ruce s touto funkcí jde pak přednostně také funkce zábavná a formativní, kdy každý čtenář měl být obsahem fejetonu baven, ale také orientován ve společenském dění. Nutno podotknout, že ne vždy se u každého fejetonu ve stejném zastoupení objevila jak funkce formativní, tak zábavná. Podíváme-li se na celou řadu autorů fejetonu, pak bychom u mnohých z nich našli fejeton, který má čtenáře pouze pobavit, anebo ho naopak striktně pomáhá orientovat se v určité oblasti soudobého společenského dění. Složka zábavná pak v tomto fejetonu nebude vůbec zastoupena. Ne vždy je tak podmínkou, že u tohoto žánru autor dosáhl naplnění jak funkce zábavné, tak formativní zároveň. Vzhledem ke skutečnosti, že fejeton byl mnohdy součástí zpravodajské části listu, často se jeho autor ke zpravodajským tématům odvolával přímými poznámkami, čímž se mu tak povedlo pro čtenáře vytvořit napětí, které tak splnilo nejen záměr pobavit, ale také zformovat postoj čtenáře k dané problematice probírané v obou částech zpravodajské sekce listu.

Jednotlivé listy vydávané v 19. století využívaly fejeton díky jeho popularitě a příznivému ohlasu čtenářů ke konkurenčnímu boji, a tak pro řadu vydavatelů bylo stěžejní, aby v jejich

⁵ D. Tureček - Fejeton Jana Nerudy - Praha 2007 - str. 28 – 30.

⁶ D. Tureček - Fejeton Jana Nerudy - Praha 2007 - str. 38.

redakci vždy seděl někdo schopný uchopit tento žánr z té správné strany a co nejvíce splnil každým svým sloupkem očekávání čtenáře.

Vhodné je také se v úvodu práce podívat na fejeton z pohledu jeho žánrových předchůdců. Co fejetonu jako žánru předcházelo a ve kterém z předchozích útvarů dřívějších dob bychom s tímto žánrem našli nějakou spojitost. Budeme zavedeni ke kramářské písni, která by mohla představovat právě jednu z důležitých antendecí fejetonu.

Právě ona kramářská píseň představovala ve své době jeden z důležitých jevů, který ovlivňoval veřejné mínění a přímo působil na jeho formování. Jediné, co by se dalo kramářské písni vytknout, je snad prosazování stability před proměnlivostí a absence dynamiky, kterou v dnešním tisku u podobných útvarů nalézáme. Vhodně rozdíl mezi oběma těmito žánry vystihuje Tureček především v kapitole věnované právě žánrovým antendencím fejetonu.

Hlavní rozdíl mezi oběma texty spočívá ve způsobu, jakým chtějí vyvolat u čtenáře emocionální účinek a následně jej získat pro své[!] mínění. Kramářský tisk chce působit především zevrubným výčtem jednotlivých detailů, podaných s akcentem na hrůzu budící nadsázku. Autor již v úvodu zaujímá jasné hodnotící stanovisko, minimálně je zachyceno prožívání postav.⁷

V závěru odstavce této své úvahy Tureček vhodně vystihuje smysl fejetonu z Nerudových dob, kdy oproti kramářské písni obsahoval fejeton především vylíčení pocitů autorského subjektu, což, nutno podotknout, se stalo jedním z hlavních lákadel Nerudových fejetonů pro většinu jeho čtenářů. Neruda sám se pak proti kramářské písni postavil v první polovině 60. let. V řadě svých článků se kriticky vyjádřil proti tomuto českému společenskému zpěvu především s ohledem na jeho repertoár, ale i způsob, jakým byla tato kultura provozována. Trnem v oku bylo Nerudovi také plané vlastenčení, které tento styl kultury vyjadřovalo a snad z něj i vyrůstalo. Pro ukázkou uvádíme ukázkou.⁸

„Co je mně nejdívnější zde? Inu, abych si to upřímně vyznal, to věčné křičení „Já jsem Čech“, „Já jsem vlastenec“, „my jsme Češi“, „my jsme Slované“! Probouzejí se ovšem teprve ze snů, myslím ale, že není zapotřebí, když někdo zdvihá džbánec, aby při tom ubezpečoval, že jest Čech.“⁹ Právě touto ukázkou si můžeme více než účelně demonstrovat, jaký postoj vůči společenskému zpěvu formy kramářské písně Neruda

⁷ D. Tureček - Fejeton Jana Nerudy - Praha 2007 - str. 47.

⁸ D. Tureček - Fejeton Jana Nerudy - Praha 2007 - str. 38 – 50.

⁹ J. Neruda - Drobné klepy I., str. 33.

zastával. Z textu je patrné, že mu nejvíce vadilo, když lidé od džbánek ubezpečovali okolí, že jsou kdovíjací vlastenci, a snad o pravém duchu vlastenectví nemají mnohdy ani ponětí. Fejeton jako žánr měl oproti kramářské písni a společenskému zpěvu jednu obrovskou výhodu v tištěné formě, kdy tak mohl naráz oslovit publikum v různých lokalitách a společenských vrstvách široké čtenářské obce.

Následně bychom se měli chvíli pozastavit nad počátky fejetonu v českých zemích. Dějiny tohoto žánru u nás můžeme začít vnímat od roku 1818. Stačí, pokud nahlédneme do některých výtisků Pražských novin z této doby a najdeme zde celou řadu fejetonních causerií zachycujících lakotu, pověry či opilství jako problémy často řešené v soudobé společnosti.

Právě v roce 1818 se stal redaktorem Pražských novin **Josef Linda**, jehož mnohé články jsou již od Arbesových dob považovány za první české fejetony. Takto se o něm J. Arbes zmínil ve svém díle *Nejstarší české feuilletonní causerie* z roku 1889. Do Lindova repertoáru nejčastěji patřily otiskované hádanky, různorodá rčení či anekdoty. Pro čtenáře tyto Lindovy příspěvky představovaly jakési etnografické lokální články mnohdy označované jako fiktivní satirické zprávy z Kocourkova. Avšak první opravdový pokus o lokální český fejeton u Lindy spatřujeme až v roce 1818 v jeho *Způsobech a obyčejích Pražanů* či v *Letních a zimních radovánkách Pražanů* z roku 1826. Co se týká stylové vrstvy jazyka, kterou ve svých lokálních fejetonech Linda užíval, je nutno zmínit hovorovou češtinu, díky jejímuž užití se přiblížil Linda stylovým normám německé Plauderei a jejím snahám uvést do tamního fejetonu berlínský dialekt. Z druhé strany je hovorová čeština jedním z prvků, které spojují fejetonní tvorbu Lindy a Nerudy. Mnohdy byl ale Linda za užívání prvků z této roviny jazyka kritizován. Například Josefem Hanušem, který k Lindově novinářské činnosti vzkázal, že „*snaha po lidovosti ve formě v jazyku často přechází v nízkou vulgárnost*“.¹⁰ Nutno však pohlédnout na tuto problematiku i z druhé strany, a to, že právě hovorová čeština byla snad i jednou z příčin obliby Lindových fejetonů u veřejnosti, což dokládají i tvrzení, že si získal čtenářskou základnu, označovanou za nejširší od dob působení V. M. Kramera.

V první polovině 19. století hojně poznamenávala rozvoj českého novinářství slabší sociální základna české společnosti a také především nepříznivý vliv soudobé cenzury. Ve 30. letech 19. století právě cenzuru jako omezující okolnost pojmenoval František Palacký v dopise adresovaném Kollárovi, kde se snažil Palacký upozornit na cenzuru jako

¹⁰ J. Hanuš - Linda jako žurnalista Praha 1902 - str. 796.

skutečnost, která v soudobé žurnalistice bránila dosažení vyšší úrovně české publicistiky. „*Noviny naše nebyly by tak mizerné, kdyby rozumného cenzora měly. K žalosti a smíchu jest, jak se s nimi nakládá, i nedivte se, že tu již žádný muž dospělejší ke spisování novin uponížiti se nechce. K takovému dílu ještě více nežli ouplné zapření sebe se vyhledává.*“¹¹

Mezi první průkopníky žánru fejetonu v našich zemích bychom označili **J. K. Tyla** a jeho první fejetonní pokusy, které otiskoval v časopisech Česká včela a Květy, ve kterých Tyl působil jako jejich první redaktor. Tylova stanoviska a nároky, jež na žurnalistiku měl, se v pozdější době hodně shodují se stanovisky Jana Nerudy v druhé polovině devatenáctého století. Tyl žánr fejetonu a žurnalistiky vůbec obohatil především o svůj repertoár stylových prostředků a především dobově prestižní beletristickou prózu, popřípadě drama. Mezi jeho hlavní cíle fejetonu bylo nikoli pouze čtenáře informovat, ale spíše cíleně formovat jeho postoj. Nejčastěji se ve své fejetonní tvorbě obracel Tyl k nejkonzervativnější vrstvě čtenářů, tedy k venkovskému obecnstvu. Novinkou pro čtenáře se u Tyla staly polemiky a komentáře týkající se témat německých novin a časopisů. V Květech se později také ale objevila tematika ženských vlastností, zejména pak parádivosti, kterou Tyl dokázal posoudit s jakýmsi ironickým nadhledem. Ten jistě později rád ocenil Neruda se svým často ironizujícím pohledem na svět a soudobé společenské otázky. Hojně si získal Tyl čtenáře fejetonu také díky svému bravurnímu užívání osobně zaměřených motivů, které se objevovaly především na počátku či na konci textu. Tím nejenže si udržel potřebný kontakt se čtenářem, ale i nutně nově utvářel text v době, kdy publicistika právě stagnovala a otočila se zády k logicky kauzální a popisné kompozici zpravodajských žánrů. Pro lepší představu uvedeme jednu z ukázek zachycujících právě motiv autorského subjektu v úvodu textu.

„Byl jsem redaktorem. Předě mnou stála na stole sklenice punče a já, celý pohroužen ve svých starostech, ležel na měkkém divanu.“, „Deset rozkousaných per leželo již na psacím stolku okolo mne, arch papíru, jinák ještě bílého, jenom po okrajích koníčkami a podivnými čarami naplněného, ležel přede mnou, chumáč odřízků a ostřížků ležel pode mnou.“, „Avšak pozoruji, že se samým slibováním jež dvě stránky doplnily - a protož pro dnešek dosti. Aby se na nás zanevřelo, nechci ani já, ani péro mé.“¹²

Pokud bychom blíže porovnali fejetony Nerudy a Tyla, našli bychom zde řadu podobností, nejen mnohdy v základní komunikační strategii, ale například i volbě jazykových

¹¹ Literatura česká XIX.století I. - str. 794.

¹² J. K. Tyl - op.cit., str. 671, str. 192, str. 195.

prostředků či onom výše zmíněném počátečním kontaktu se čtenářem. Porovnání autorů fejetonu se však více budeme věnovat v hlavní části práce, proto se opět vrátíme k dalšímu představiteli žánru fejetonu u nás.

O fejeton se úspěšně pokoušel v této době i **Václav Bolemír Nebeský** ve svých dopisech z Vídně, které adresoval k vytištění právě redakcím Včely a Květů v letech 1843 – 1846. Dle údajů M. Heřmana Nebeský do Prahy zaslal takovýchto příspěvků více než pětaticet, v nichž prý velmi bystře vystihl mimo jiné i germanizační a maďarizační snahy protislovanské. U tohoto autora kritici dále oceňovali především jeho pohotové reakce na společenské poměry v metternichovské Vídni a hlavně jeho schopnost své postřehy spojit do souvislosti s českým národem a jeho tehdejší bojem o národní obrození, které bylo v tamní společnosti velmi často diskutovaným tématem. Jako první v české žurnalistice tento autor poprvé zavedl velmi oblíbený typ jakýchsi fiktivních listů z velkoměsta. Právě Nebeský tak české fejetonistice vtiskl důležité rysy, jakými byla aktuálnost a političnost, která tomuto žánru zůstala v jisté míře dodnes.

Opomenout bychom neměli u představitelů fejetonu ve stínu Hálova či Nerudy, kterým se budeme podrobně věnovat dále, také **Karla Havlíčka Borovského**. Ten se ve svých fejetonech otiskovaných od roku 1849 v Národních novinách nejčastěji zajímal v tematice svých příspěvků populárně-vědeckými tématy, recenzemi knih či kritikou různorodých divadelních představení. Oproti Tylovi, který směřoval své fejetony k venkovskému lidu, se Havlíček obracel na úplně druhou stranu čtenářstva. On nejčastěji svými příspěvky oslovoval vzdělané vrstvy, což dokazují i často nepřeložené latinské citáty. Formu Havlíčkových fejetonů hodně ovlivnila také skutečnost, že redigoval úředně vládní list, a tak na rozdíl od Tyla, jehož Květy tento status neměly, nemohl Havlíček uplatnit takovou míru volnosti.^{13 14} U fejetonů tohoto autora si také můžeme povšimnout výstavby textů na přísně logickém základě budovaném s matematickou přesností a ohledem právě na platnost určitých výroků. Oproti J. K. Tylovi neoslovoval Havlíček estetický cit a představitost čtenářů, ale vyzýval je spíše ke schopnosti úsudku. Mezi proslavené Havlíčkovy činy patří i otištění nástupní přednášky Jana Kollára na vídeňské univerzitě či celá řada překladů, například Gogolových Mrtvých duší. Hlavní Havlíčkovou doménou však vždy zůstanou komentáře a politické zpravodajství "Slovo ke čtenářstvu", ve kterém autor čtenáři přibližoval redakční program roku 1849, kde také najdeme výslovné pojmenování fejetonu

---

¹³ K. Štorkán - Umění fejetonu - Praha 1979 - str. 22 – 23.

¹⁴ D. Tureček - Fejeton Jana Nerudy - Praha 2007 - 69 – 94.

příležitostnou záležitostí. Přesněji se k tomuto tématu autor vyjádřil takto: ¹⁵ „*Těž hodláme nyní kromě politických článků i nepolitické a zábavné, časem i povídku, avšak vždy jen něco vybranějšího a důstojného ve Feuilletonu podávat, nezavazujíc se ovšem s Feuilletonem tímto na každý den, poněvadž nyní literatura naše obrácena jsouc k politice, málo podobných článků poskytuje.*“¹⁶

Autor vyhověl nárokům na fejeton a jeho styl ve své době především svými příspěvky pro *Šotka*, které představovaly fiktivní dialogy personifikovaného autora se Šotkem, jež se vyznačovaly svou ironickou linií s mnohdy překvapivým obratem a pointou očekávanou čtenářem. Havlíček je tedy právem považován za předchůdce mladočeského fejetonu z konce šedesátých let.

Na Havlíčka žánrově v normách fejetonu navázal jeho kolega z Národních novin **Vilém Dušan Lambl**, který v nich působil od roku 1849. Nutno však podotknout, že se díky Lamblovi zaměření fejetonu a jeho úroveň i poněkud změnila. Pro současníky V. D. Lambly však v prvopočátku nebylo lehké odhalit, zda je autorem konkrétních článků, neboť se podepisoval několika různými šiframi. Lambl čtenáři nejčastěji přibližoval jadranské pobřeží prostřednictvím cestopisných črt či jsme u něj v autorství mohli spatřit řadu polemicky vyhocených causerií, ve kterých můžeme najít celou řadu příznačných rysů charakteristických pro pozdější fejetony. Stěžejní pro Lamblovy články byl sarkasmus a ironie v podání personifikovaného autora působícího jako svrchovaného tvůrce fejetonu, parodujícího odborný styl či úřední zpravodajství. Jako jeden z hlavních cílů svých článků vyzdvihoval zábavnost a paradoxní situace.¹⁷

1.1 POSTAVENÍ FEJETONU JAKO ŽÁNŘU V SOUČASNÉ LITERATUŘE

Pokud bychom se v závěru první kapitoly měli ohlédnout za postavením tohoto žánru v současné době, najdeme mnoho různorodých názorů. Řada osobností, jakými jsou například spisovatel, dramatik a publicista Jiří Kratochvíl, básník, kritik a esejista Jan Suk či spisovatel Ondřej Neff, považují všichni žánr fejetonu za útvar, který je na ústupu či jím označují například odborný či nesubjektivní komentář Ondřej Neff dokonce otevřeně konstatoval, že pokud již fejeton není žánrem vymřelým, pak má k vymření již hodně blízko.

¹⁵ D. Tureček - Fejeton Jana Nerudy - Praha 2007 - str. 85 – 87.

¹⁶ Národní noviny 1848, 31. 12., str. 887 – 888.

¹⁷ D. Tureček - Fejeton Jana Nerudy - Praha 2007 - str. 88 – 90.

Na druhé straně se setkáváme s názory zcela opačnými, které naopak tento žánr vnímají jako velmi podnětný pro současnou i budoucí publicistiku a nejen ji. Literární kritik Radim Kopáč vnímá fejeton jako žánr, který kvete v českých mediích, jen je možná občas „dobře ukrytý“. Rudolf Křesťan naopak zase vyzdvihuje podstatu zájmu o tento žánr v současné době díky opakovanému vydávání sbírek fejetonů a doplňuje, že o zániku tohoto útvaru se spekulovalo již před půl stoletím. Mnozí se také fejetonu zastávají tím, že se stěhuje z deníků do časopisů či internetových rubrik. Ludvík Vaculík na tuto problematiku nazírá z pohledu přebytku nabídky novin a časopisů takto: „Chyba je, že je moc novin a časopisů a že jsou tlusté, na to tu není dost chytrých lidí“. Těžko soudit, zda tím chtěl L. Vaculík říci, že současný tisk obsahuje přemíru nepodstatných informací a kvalitní článek formy fejetonu v nich čtenář jen těžko hledá. Jedno je jasné - řada osobností stále spatřuje i v současné době ve fejetonu jeho důležitou podstatu, která by neměla chybět čtenářům ani v 21. století.

Dnes se čtenáři nejčastěji s fejetonem setkávají v denním tisku, ale také v rozhlasu. Například Lidové noviny nabízejí čtenářům po celý týden od pondělí do soboty ve svém závěrečném sloupcu „Poslední slovo“ vždy kvalitní fejeton s aktuální tematikou ze současné společnosti. Pravidelně se tak na této stránce můžeme setkat se řádky, jejichž autorem jsou například Ondřej Neff, Ludvík Vaculík či Josef Klíma. Celá řada dalších deníků, jmenujme například Právo či MF Dnes, fejetonu věnují prostor jednou týdně ve svých přílohách většinou o víkendech. Ani Český rozhlas nezapomíná na své posluchače a nabízí jim k poslechu tzv. „rozhlasový fejeton“, u kterého mají navíc posluchači i neocenitelný zážitek autorského čtení.

Samozřejmě, že bychom našli i další periodiky, které se věnují fejetonu, jako jsou například velmi oblíbené týdeníky Respekt či Reflex se svými kvalitními články tohoto publicistického útvaru a určitě stojí za přečtení.¹⁸

---

¹⁸ BP - T. Slavíková - "Soubor fejetonů určených pro int. obchod s mat. tematikou" - 2007 - str. 14 – 16.

2 AUTOŘI A JEJICH CESTA K TVORBĚ FEJETONU

2.1 JAN NERUDA

Tento autor je bezesporu jednou z nejvýraznějších postav české literatury. Netřeba zde vyzdvihovat jeho kvality dokládáním jednotlivých děl, ať už prozaických či básnických. My se však v první části druhé kapitoly práce budeme blíže věnovat publicistické tvorbě Jana Nerudy a obzvláště jeho tvorbě fejetonů. Zde začneme otázkou, jak se vůbec ke tvorbě fejetonů dostal a kde vůbec Jan Neruda svou žurnalistickou kariéru započal.

Své první setkání s žurnalistickou činností u Nerudy shledáme na konci 50. let 19. století, kdy publikoval nejdříve v německých liberálních časopisech *Tagesbote aus Böhmen a Prager Morgenpost*. Od roku 1859 jsme již Nerudu mohli vídat v redakci zábavného časopisu *Obrazy života*, který se vyznačoval svými ilustracemi k cestopisným článkům či svými rubrikami humoru a satiry. V listárně redakce, kde se Neruda projevil jako přísný a vyběravý redaktor, se čtenáři setkávali jeho prostřednictvím s vtipnými a trefnými poznámkami formou rad a poučení. Neruda se zároveň snažil pomáhat svým redaktorům, kterých v té době *Obrazy života* neměly málo. Mezi nejvýraznější články v tomto časopise můžeme u J. Nerudy považovat například příspěvek „Nyní“, ve kterém autor odsuzoval celou dosavadní „oficiální“ kulturu a hlavně její výrazný historismus, jemuž Neruda především zazlíval zahledění společnosti do minulosti a nechuť žít přítomností, což vystihl takto: „Celé naše národní snažení podobá se jenom hříčce... Nepřivedli jsme to posud dál než k uvědomění, že jsme vůbec Češi. Pochopili jméno „Čech“ jen v historické paměti, že už slávou jakous být vnukem slavného děda ... Byli jsme vdovou, která se těší z krásné kadeře mrtvého manžela.“¹⁹

Roku 1862 Neruda přichází publikovat své fejetony a další články do časopisu *Hlas*, který se však o tři roky později spojuje s *Národními listy*, které pro něj představují asi tu nejurodnější půdu pro jeho fejetonistickou tvorbu vůbec. Dokladem je tomu i skutečnost, že v redakci *Národních listů* jako fejetonista a mimo jiné také divadelní kritik působí až do své smrti roku 1891.

V řadě svých fejetonů otiskovaných v *Národních listech* se Neruda zpočátku hojně věnoval tematice Národního divadla. To však tvořilo jak pro Nerudu, tak pro jeho současníka v redakci Vítězslava Háška jakousi nešťastnou lásku, neboť oba tuto kapitolu své tvorby museli po několika nezdařených dramatických pokusech uzavřít a smířit se s tím, že se jim

¹⁹ S. Budín - Jan Neruda a jeho doba, Praha 1960 - str. 96 – 97.

zřejmě nepodaří dostat svou tvorbu i na scénu divadelní. Slovu „národní“ dával Neruda vždy zvláštní důraz, kterým nejen, že prosazoval své všelidské zásady, ale v oblasti divadelní také prozradil svůj příští vývoj básnický. Stalo se tak r. 1880, kdy si Neruda prostřednictvím fejetonu oslavil jubileum svého divadelního recenzentství, ve kterém spatřoval samé zápasy, kdy čtvrt století se pral za české divadlo.

Divadlo mělo pro Nerudu po celý jeho život nepředstavitelně důležitý význam, nejen pro něho samého, ale především v něm spatřoval místo, které nemělo za úkol jen rozvíjet a utvářet prostor pro dramatickou a literární tvorbu, ale mělo také formovat a vychovávat společnost. Divadlo tak nemělo vychovávat pouze umělecky, ale také společensky.

Zlomovým okamžikem ve fejetonní tvorbě byl pro Nerudu bezesporu rok 1868, který je v historii naší země pevně spjat s položením základního kamene Národního divadla. Tato událost se pro něj stala symbolickým základem pro utvoření národní a slovanské pospolitosti, kterou neopomněl zmínit, byť přímo či nepřímo v žádném svém sborníku fejetonů, jež pod jeho autorstvím vyšly. Společnost vnímala Nerudu a jeho postavení v redakci Národních listů jako všestranného vychovatele, který působil jak na herce, dramatiky, divadelní správy, tak i na samo obecenstvo i kritiku samu. Neruda chtěl prostřednictvím svých fejetonů otiskovaných pravidelně v rubrice Národních listů především vychovávat a formovat myšlení společnosti a utvořit z ní jakýsi pevný kádr diváků, jenž by přesáhl ten, který například navštěvoval nedělní odpolední představení ve Stavovském divadle.²⁰

Za doložení úspěchu fejetonů u čtenářů nejen v tehdejší, ale i dnešní době můžeme považovat řadu názorů od různých osobností.

Za zmínku stojí řádky Antonína Srby, který se o Nerudových fejetonech a jeho tvorbě právě v Národních listech zmiňuje ve Sborníku Národních listů z přelomu 19. a 20. století takto: *„Dychtivě očekávali kdysi čtenáři "Národních Listů" na fejetony tímto rovnostranným trojúhelníkem označené. To Jan Neruda mluvil „pod čárou“ ke svému národu. Vážně i vesele, hravě i dravě, tvrdě i měkce. Tepal pyšné, laskavě hladil chudé, utěšoval zarmoucené a pozdvihoval sklíčené. A když zahrál na strunu humoru, rozesmál i největšího škarohlída.“*²¹ V tomto odstavci se profesoru Srbovi podařilo krásně vystihnout, jak různorodá byla fejetonní tvorba Jana Nerudy. Neopomněl zde zmínit opisem nejen to, že Neruda z počátků své novinářské kariéry podepisoval své příspěvky symbolem

²⁰ Sborník Národních listů 1861 - 1941 - Praha 1941, str. 35 – 38.

²¹ Sborník Národních listů 1861 - 1941 - Praha 1941, str. 163.

trojúhelníku, ale také to, že fejetony byly na počátku jeho žánrového působení otiskovány pod čarou, z čehož vzniklo i mnohdy užívané označení "podčárník". Tím, že autor psal hravě i dravě, jako by chtěl Srba upozornit na jeden z nejdůležitějších sborníků fejetonů Jana Nerudy, a to Žerty hravé a dravé. Bezesporu také oceňoval nejen Srba ale většina čtenářů Nerudův jeho smysl pro humor, který se odrážel právě v jeho fejetonech.

Srba ve svém odkazu k Nerudovi pokračuje: „Nejstarší pamětníci vzpomenu Nerudy v Národních Listech zajisté lépe a větším právem nežli my, kteří jsme ho osobně neznali. Chceme jim však říci - jistě k jejich radosti - že Neruda je tak náš, jako byl jejich, a že s potěšením pozorujeme, jak i našim dětem přirostl k srdci. Může být přesvědčivější toho doklad nežli ten, že vnuk ctitele Nerudova, tedy třetí generace, kupoval si jako student svazek Sebraných spisů za svazkem, aby měl svého „celého Nerudu“? A to, prosím, bez jakékoli pobídky ze školy nebo z domova! Ó, Nerudo, opravdu stále živý, v čem je trvalá síla tvá? V prostotě a poctivosti Tvé. Pravda a mravnost byly u Tebe něco samozřejmého. Každý Ti věřil, protože cítil, že mluvíš jen pravdu, aniž se při tom biješ v prsa. Byli i světoví spisovatelé, kteří oslňovali své vrstevníky blýskotem slov a vět. Zhasli a jejich sláva s nimi, neboť oni pouze zářili, ale nehřáli Chyběla jim pravdivost. Nerudovo dílo, toť neslábnoucí zdroj světla i tepla. Odtud jeho stálá životnost a síla jako u Puškina.“²² V předcházejících řádcích profesora Srby si můžeme povšimnout jednoho důležitého znaku pro fejetony Jana Nerudy, díky němuž je myslím velmi oceňován čtenáři i v současnosti. Mnozí znalci jeho tvorby by mohli snad i konstatovat, že právě díky tomuto znaku si Neruda získává stále čtenáře nových a nových generací. Tím znakem nemáme na mysli nic jiného než aktuálnost, kterou v jeho člancích můžeme najít. I přesto, že řada jeho fejetonů byla sepsána Nerudovou rukou již před více než sto lety, stále si v nich může i dnešní čtenář najít to své, co se i jeho v dnešní době tématem nějakým způsobem dotýká či by tyto motivy našel ve svém současném životě v 21. století. Více se k této problematice obrátíme ve třetí kapitole.

Na fejetony Jana Nerudy také vzpomíná ve Sborníku Národních listů vzkazem Hynek Bulín st. : „ Zvláště jsme hledali feuilletony svého $\triangle$, jejichž břitký obsah, skvěle podávaný, jsme čítali přímo s rozkoší. To byly noviny podle našeho srdce.“²³

Ať už při svém působení v Obrazech života či v Národních listech, vždy prostřednictvím fejetonu Neruda rád polemizoval pod čarou s řadou známých osobností. V Obrazech života

²² Sborník Národních listů 1861 - 1941 - Praha 1941, str. 163.

²³ Sborník Národních listů 1961 - 1941 - Praha 1941, str. 152.

si vyměňoval názory s Jakubem Malým na téma zdravého poslání literatury, a naopak v Národních listech se Neruda vypořádával s nepochopitelnými názory redaktorů řady deníku tehdejší doby mezi kterými můžeme jmenovat například Bohemii, Národ, Slovan i Pražský deník.

Velmi zajímavě se u Nerudy a jeho kvality fejetonní tvorby pozastavil také František Buriánek ve své publikaci Neruda dnešku, kde především vyzdvihuje jeho tematickou bezbřehost v pohledu na život. Mimo jiné směřuje čtenáře také k důležitosti životní zkušenosti a života samého, který se vždy v jeho člancích pod čarou objevuje, ať už v podobě lásky, bídy, či je tato zkušenost nalezená na divadelním jevišti nebo na pražském trhu. Právě noviny byly dle Buriánka pro autora prostředkem pro styk s mnohostranností života, kde cítil kontakt s lidovými masami, bez nichž by bylo jeho novinářské snažení v oblasti žánru fejetonu nemyslitelné. Mnozí mu prý vytýkali povrchnost a snahu bavit prostého čtenáře. Právě to však bylo na Nerudovi zajímavé, že svou pozornost soustředil k prostému čtenáři, a ne k oblasti velkého umění, které často mluvilo pouze k vrstvě vzdělaných. I dnes je tak podle Buriánkových slov Neruda pro mnohé autory píšící drobné črty či fejetony patronem a učitelem. Obdivovat u autora můžeme dle Buriánka i jeho schopnost satirického vyjádření k řadě témat, kdy Neruda nastavoval nezdravým a škodlivým jevům ve společnosti zrcadlo, označující jako zdravý lidský rozum, kdy tak nechával čtenáři možnost samostatného soudu k poznání nerozumnosti i směšnosti oněch jevů. Právě svými satirickými fejetony směřovanými k širokému lidovému publiku pomáhal tehdejšímu člověku zbavit se předsudků a pověr. Tuto skutečnost potvrzují již Žerty hravé a dravé svým obsahem i tematickým zaměřením.²⁴

Podkapitulu věnovanou cestě Jana Nerudy k tvorbě fejetonu zakončíme pohledem na tuto tvorbu z úst jeho spolupracovníka Jakuba Arbese: *„Z hravého, lehkého a kudrlinkového tónu časových feuilletonů Nerudových ovšem nikdo nevyčte předcházející studijní úsilí, tím méně úmornou práci od nejjemnějších odstínů vypulérované stylizace. Každá věta, každé slovíčko bývalo odvažováno na nejjemnějších vážkách svědomí spisovatelského: zdánlivě lehoučké, na pohled i povrchní črty jeho byly výsledkem nejusilovnější, tudíž i úmorné a vysilující práce duševní.“*²⁵

Jako by chtěl Arbes svými slovy poukázat na neocenitelnou práci, kterou do sepisování svých fejetonů musel Neruda vložit, avšak čtenář autorovu píli nemůže v jeho člancích

²⁴ F. Buriánek - Jan Neruda dnešku - Praha 1955 - str. 15,17,21,29,30,31.

²⁵ J. Arbes - O Janu Nerudovi - Praha 1952 - str. 177.

spatřit. Z těchto slov je tedy více než naznačeno, jak moc si Jakub Arbes Nerudovy tvorby vážil a pohlížel na fejetony autora jako na novinové sloupky, které byly tvořeny s velkou láskou a pílí k danému žánru a především do nich Neruda vkládal to nejlepší ze svého umění spisovatelského, ať už po stránce stylistické či tematické.

2.2 VÍTĚZSLAV HÁLEK

Vítězslav Hálek jako další výrazná postava české literatury a především českého fejetonu má s předchozím zmiňovaným Janem Nerudou mnoho společného. Nejen, že jsou si navzájem současníky, ale oba působili společně ve stejnou dobu v Národních listech, oba se pod svou fejetonistickou tvorbu podepisovali různými symboly a oba se proslavili jak v žurnalistice, tak také svými významnými díly v próze krásné literatury.

V neposlední řadě bylo jejich další společnou vášní divadlo, kterému Hálek v jeho prospěch věnoval celou řadu velmi ostře psaných článků. Právě ty pak dokázaly podněcovat celou řadu sbírek na jeho stavbu, a budily tak mezi veřejností nadšení, které se také zasloužilo o položení základního kamene divadla 16. května 1868. Nutno podotknout, že za své snahy byl Hálek v této oblasti doceněn, což dokládá slavný článek „Na zdar důstojného divadla Národního“, jehož je autorem, a který byl tak po právu vložen do základů této stavby.

S redaktorskou činností, která přispěla k podnícení zájmu o fejeton jako žánr, se Hálek nesetkal teprve v Národních listech, ale již dříve. Od roku 1862 po smrti F. B. Míkovce začal Hálek působit jako redaktor v beletristickém časopise Lumír a po krátké době se svou pílí a houževnatostí vypracoval až na šéfredaktora tohoto listu. Pod jeho vedením se Lumír časem proměnil ve Zlatou Prahu, ta však nezískala u čtenářů potřebný ohlas a zanedlouho přestala úplně vycházet. Její zánik však netřeba připisovat Hálkovi, neboť velký vliv na konec tohoto listu měla smrt jejího nakladatele K. Seyfrieda v roce 1864. I nadále však trvala potřeba časopiseckého zázemí mladých spisovatelů, a tak se díky Hálkovým organizačním schopnostem podařilo najít pro tuto myšlenku nového nakladatele dr. Julia Grégra. Ten se tedy po zralém uvažování rozhodl podpořit jejich myšlenku a začal se vydávat nový literární týdeník Květy, kde jsme se mohli setkávat v redakci s Hálkem i Nerudou. První číslo Květů spatřilo světlo světa pod vedením těchto dvou významných osobností již 30. listopadu 1865 a u veřejnosti se setkala s velkou oblibou a neskonalou pozorností. Po následující dobu si Květy získaly u veřejnosti pověst listu sdružujícího v sobě soudobé krásné písemnictví, a těšily se tak velké oblibě. Do Hálkových fejetonů se

promítl i jeho osobní život či cestování, kdy například v roce 1865 zamířil na slovanský jih. Tam procestoval například Charvátsko, Dalmacii, Černou horu, Srbsko, Malou Asii či Uhry a přinesl si z těchto zemí celou řadu krásných vzpomínek, dojmů a postřehů, které uplatnil v řadě svých fejetonů i tvorbě básnické.²⁶

Největšího rozmachu fejetonu u tohoto autora spatřujeme bezesporu při jeho žurnalistické kariéře v Národních listech, kde od roku 1872 jeho fejetony vycházely. O Hálkových kvalitách nepříliš váhal Julius Grégr, když mu byla udělena koncese na vydávání Národních listů a kdy pomýšlel právě na to, koho povolá do své redakce. Grégr dobře věděl, že mají-li Národní listy uspět u veřejnosti a stát se zvučným listem mezi řadou dalších, musí volit právě takové pracovníky, jejichž jména ve společnosti něco znamenala, a zároveň je volit tak, aby jejich počet odpovídal Grégrovým finančním možnostem. V případě Grégrova váhání, koho postavit do čela fejetonní rubriky, bylo po chvíli jasno. Rozhodl se vsadit na již známého básníka Hála také díky jeho zkušenostem v žurnalistice, které získal působením v Lumíru či Obrazech života. Hála zastihla tato pracovní příležitost ještě při studiích filosofie, kdy jeho myšlenky občas pohlížely po profesuře. Hálek však dlouho neváhal s přijetím Grégrovy nabídky, neboť tuto skutečnost chápal osobně jako povinnost k národu. Hálek vždy do své fejetonní tvorby vkládal jakousi ušlechtilost a neskonalou píli, proto se čtenáři setkávali v jeho příspěvcích s porozuměním jejich životním útrapám a starostem či láskou k národu jako takovému.²⁷

Hálek na sebe dokázal svými fejetony mnohdy strhnout pozornost více, než by snad sám chtěl. V prvním roce jeho působení si ho lidé jako redaktora Národních listů vryli do paměti díky fejetonu o Máchovi, podruhé pak když pokáral veřejnost při smrti Boženy Němcové, které nejvíce vytýkal, že nechala tuto autorku pobývat v bídě a nedostatku.²⁸

Postavení v Národních listech, kde mimo jiné vedl kromě fejetonu i divadelní a literární kritiku, mu napomohlo k přímému zapojení do politických diskusí i řešení otázek z veřejného života. Svými fejetony se především dotýkal rozvoje národní společnosti a zvyšování kulturní úrovně života běžné společnosti. Často mohli čtenáři v jeho řádcích spatřit touhu po ideálu lidskosti. Co si pod tímto termínem sám autor představoval, se mu podařilo vystihnout ve stati *Liberálové a svoboda* otištěné v Národních listech 16. března 1867 takto: „*Bylo to naším ideálem, byl to souhrn vší spravedlnosti, byl to vývin a rozvin*

²⁶ A. Chaloupka - Kdo je Vítězslav Hálek - Praha 1949 - str. 22 - 24.

²⁷ Sborník Národních listů 1861 - 1941 - Praha 1941, str. 33.

²⁸ Sborník Národních listů 1861 - 1941 - Praha 1941, str. 21 a 22.

všeho přirozeného práva, bylo to uznání samostatnosti, byl to vrchol všeho sebeurčování, stanovisko dospělosti, nenávisť tyranizování, láska k národům, láska k člověčenstvu. Byl to úkol vši světové historie, bylo to nejčestnějším názvem snah člověka šlechetných, byla to apoteóza všeho snažení lidského. Volnost a svoboda byla vzduchem, zdravím, cílem všech lidí a národů, volnost a svoboda byla cenou, za kterou každý šlechetný rád položí štěstí i život.“

V této myšlence Hálkově můžeme spatřit nejen liberalistický nádech pohledu na svobodu pod jakýmsi rouchem tehdejšího mladočešství, ale především autorovu neutuchající touhu po svobodném rozvoji pro každého jednotlivce v tehdejší společnosti bez ohledu na to, jak je movitý či v jaké společenské vrstvě mu náleží jeho místo.

V posledních dnech života jeho redaktorská činnost neupadala, naopak jako by Hálek tušil, že se blíží jeho skon, a chtěl ještě veřejnosti říci co nejvíce. Vítězslava Hála budeme vždy považovat za jednu z nejvýraznějších postav Národních listů. Vždyť za jeho působení v tomto oblíbeném listě si mohli čtenáři od něho přečíst více než 400 fejetonů a to jsme v daném součtu přehlédli jeho předchozí autorskou činnost v Lumíru, Obrazech života, Květech i Zlaté Praze, kam přispěl také celou řadou svých kritických článků pozastavujících se nad aktuálními otázkami z oblasti divadla, literatury či světa.²⁹

Jak mnoho si tohoto autora vážila tehdejší společnost a především jeho kolegové v redakci Národních listů, dokládá jejich výtisk ze dne 9. října 1874, tedy den po neočekávané smrti autora. Na hlavní straně v horní části můžeme zhlédnout velký orámovaný nápis Vítězslav Hálek mrtev a dolní část, která je věnována právě vzpomínce na něj. Z této vzpomínky si uvedeme pro představu pár velmi poutavých myšlenek. *„Či blahoslavít muže, který v plném květu své umělecké slávy, na výši své mužné duševní síly jedinou ranou neúprosného osudu, jako mohutný, zdravý kmen na horách bleskem sražený, klesá do tůně věčných světův, či zalkat nad přetěžkou ztrátou, kterouž myšlenkový život český v nejvznešenější stránce své jest postižen předčasným odchodem jednoho ze svých nejpřednějších vzdělatelův? Tak stojíme u vychladlé už schránky tělesné svého vroucně milovaného druha, šťastného posvěcence Mus, básníka v nejvelebnějším smyslu toho slova - Vítězslava Hála!
.... Hálek byl básníkem s plnou mocí uměleckého tvoření, byl jediné básníkem, a byl jím po*

²⁹ A. Chaloupka - Kdo je Vítězslav Hálek - Praha 1949 - str. 36.

*celý svůj život a celým svým životem. .... Člověk ve své ideální dokonalosti jeví se nám Hálek ve svých spisech.*³⁰

2.3 EDVARD JELÍNEK

O Edvardu Jelínkovi toho nebylo psáno mnoho v biografiích či jiných publikacích jako o výše zmiňovaném Nerudovi a Hálkovi. Nicméně i tak se pokusíme vystihnout jeho cestu k fejetonní tvorbě a také přiblížit, co o něm soudili jeho současníci i následníci díky článkům v řadě dobových listů.

V jeho žurnalistické i literární činnosti se hojně odrazil pozitivní vztah k otázce slovanské vzájemnosti, kterou u něj hodně podnítily cesty po slovanských zemích a časté návštěvy různých krajů Polska, Litvy či Ukrajiny. Právě v Polsku se mu podařilo pravidelně navazovat kontakt s předními osobnostmi polské inteligence, a díky tomu se tak stal jedním z nejlepších znalců polských poměrů a života v této zemi u nás. Velmi obstojně se mu podařilo díky jeho zážitkům a zkušenostem přibližovat ve fejetonech polský život a na druhé straně zase polskému čtenáři nastiňovat život a poměry v českých zemích. Což se mu podařilo například v jeho díle *Listy z Czech* či *Listy o towarzystwie czeskim*.³¹ Půdu pro šíření těchto myšlenek měl také připravenou díky své dlouholeté redaktorské činnosti ve Slovanském sborníku, který měl přízeň veřejnosti pro zálibu v národopisu, společenském životě Slovanů a kulturní historii. Tento list se za Jelínkova vedení těšil velké oblibě i v zahraničí, kde si můžeme povšimnout řady přetištěných článků z něj v tamních denících a periodikách.

V listu Zlatá Praha se o Edvardu Jelínkovi v roce 1886 redaktoři zmiňují jako o ušlechtilé a vážené osobnosti spisovatelské a také dokládají jeho smysl pro slovanskou vzájemnost. „*Edvard Jelínek náleží k onomu kroužku českých spisovatelů, kteří při všech svých pracích literárních slovanskost stále mají na mysli a také ve všech svých spisech ji pěstují. V tom ohledu dlužno pokládati ho i za literární specialitu, obrátit si za hlavní životní úkol vzdělávání a udržování literární vzájemnosti polsko-české a vykonal v tom směru práci, kteréž sluší vzdáti nejupřímnější chválu a úplné radostné uznání.*“ V článku je dále vyzdviženo, jak nejvíce z Jelínkových prací vynikají svým obsahem i pojetím *Črty litevské* a *Črty kozácké*. Těžko soudit, z čeho tak autoři mínili, nutno však nespekulovat o oblíbenosti těchto dvou děl Jelínkovy tvorby u české veřejnosti. Všechny příběhy z těchto děl představují jakési obrázky ze života na Ukrajině i Litvě snažící se zachytit dění kolem

³⁰ Národní listy - 9. října 1874 - str. 1.

³¹ Lexikon české literatury 2 H-J - Academia - Praha 1993 - str. 488.

obyčejného lidu v krajinách těchto slovanských národů. Za hlavní příčinu, proč o tomto autorovi v české literatuře nemáme poznamenáno mnoho, je především jeho skromnost, která byla mu jednou z nejsilnějších vlastností jeho již tak obdivuhodného charakteru.³²

F. V. Vykoukal ve Světozoru z roku 1889 uznává na Edvardu Jelínkovi nejen jeho šíření slovanské vzájemnosti především na základě vlastního poznání domovin daných slovanských národů, ale také velké ocenění otce našeho národa F. Palackého, které se objevilo v úvodní stati *Slovanských návštěv*.³³

Čtenáři by však měli dík složit Adolfu Černému - jeho zásluhou můžeme nahlédnout do psaných *Vzpomínek* Edvarda Jelínka. Ten je začal psát před svou smrtí a již je nestihl vydat ani dokončit. Právě Černý, mnohdy označovaný za zástupce odkazu Jelínkova, se postaral o jejich vydání. Krátce se o tomto posmrtně vydaném díle zmínil i list Zlatá Praha v roce 1904 takto: „*V knížce samé skrovných rozměrů, menší část věnována vzpomínkám osobním, drobným příhodám životním, intimního a čistého rázu, jež měkce a teplo osvětlují literární začátky ideálního, pilného a sympatického literáta. Většinou objevují tu přirozeně Jelínka jako horlivce vzájemnosti slovanské a jmenovitě styků česko-polských. ... Tak je knížka celá srdečným posmrtným dokumentem ideálních Jelínkových snah, pro něž zaslouží býti čtena, a pro něž stojí za to, aby i ostatní roztroušené vzpomínky a drobné črty Jelínkovy sebrány byly v druhý svazek.*“³⁴

Stále se zde opíráme o skutečnost, že E. Jelínek velmi hojně navštěvoval Polsko a velmi jej miloval. Mnohdy byl veřejností označován za nejvýraznějšího polonofila naší historie. Dobré je však položit otázku, zda se stejné oblibě těšil on ze strany Poláků. Na ni bychom našli odpověď ve Světozoru z roku 1897 ve stati Adolfa Černého, již výše zmiňovaného. Černý zde poukazuje na informovanost Poláků o smrti Jelínkově, kdy tato informace objevena byla čtenářem nejen v předních tamních periodikách, ale také například v odborných časopisech.³⁵

Hodnocení Edvarda Jelínka bychom vhodně mohli spatřit v důkazu o jeho neobyčejném národním a slovanském myšlení doloženém v posledním odstavci jeho nekrologu uveřejněném v časopise Zlatá Praha. „*Přáním zesnulého bylo, aby se nekladly žádné věnce*

³² Zlatá Praha - ročník 1886 - str. 426 a 427.

³³ Světozor - ročník 1889 - stať O Jelínkovi - F. V. Vykoukal - str. 84.

³⁴ Zlatá Praha - r. 1904 - Vzpomínky E. Jelínka - V. Červenka - str. 382.

³⁵ Světozor - r. 1897 - Poláci o E. Jelínkovi - A. Černý - str. 444.

*na jeho rakev, raději aby se pamatovalo na účely národní a veřejné. - Nejčestnější památka vzornému synu českého národa a celého Slovanstva!*³⁶

---

³⁶ Zlatá Praha - r. 1897 - E. Jelínek (nekrolog) - číslo 19., str. 226.

3 POROVNÁNÍ FEJETONŮ Z JEDNOTLIVÝCH HLEDISEK

3.1 TÉMA FEJETONU

Při porovnání fejetonů budeme vycházet z vlastních poznatků osvojených z přečtené literatury. Z hlediska tématu se nejdříve zaměříme na každého autora zvlášť a závěrem porovnáme všechny tři autory z hlediska tématu mezi sebou. Své zkoumání započneme stejně jako v předchozí kapitole u Jana Nerudy.

3.1.1 JAN NERUDA

Neruda se ve svých fejetonech dokázal zaobírat neuvěřitelnou škálou témat a námětů. Nutno však podotknout, že velmi často se jeho fejeton opíral o **Pražskou tematiku**. V Praze autor žil a její část - Malou Stranu - velmi miloval. Fejetonům dotýkajícím se určitým způsobem Prahy, ať už jejích obyvatel, staveb či popisu života v ní, věnoval část svého sborníku fejetonů *Studie krátké a kratší* pod příhodným názvem *Pražské obrázky*. Pozoruhodné je, jak si Neruda dokáže povšimnout i míst, o kterých bylo psáno málo a nevěnovalo se jim více pozornosti. Jde například o fejeton *Ze zastavárny* z roku 1869, ve kterém věrně zachycuje nejen, jak takový obchod v 19. století fungoval, ale například i způsoby dražby v tehdejší společnosti. Díky autorovi se tak podívá čtenář do licitačního sálu, kde se vždy draží neprodané věci, kterých je prý dle autora až 6000 za měsíc.

Vzhledem ke své touze poznat z Prahy co nejvíce střetl se autor s celou řadou zajímavých postav pražských. Setkání s mnohými z nich, jako byli například žebráci, služky, domácí páni, flašinetáři, hokynáři a dalšími, pak zachytil ve svých fejetonech. Tuto informaci si můžeme doložit na ukázce z fejetonu *Žebráctvo*. „Mezi hospodskými žebráky jsou tu zastoupeny všechny stavy a všechna řemesla žebrácká. V pěti minutách přijdou as následující tvorové: 1. Representant duševního proletariátu. Spirálový cylindr, kabát elegantně ošumělý, chování velmi přátelské a důvěrné. 2. Otec sedmi dětí, sirotků, neboť žena mu umřela, je tomu čtrnáct dní. Miloval ji tuze a naložil si ji nejspíš právě do spiritusu, smrdít jím strašně. 3. Slepá sestra, voděná mladší sestrou. Kdykoli starší sestra vidí, že mladší ji šidí, provede okamžitou exekuci na zábavu p. t. přítomného váženého obecnstva. ....“³⁷

³⁷ J. Neruda - Studie krátké a kratší - Praha 1894 - str. 139.

Přehled různých osobností žebráků, které mohli lidé v tehdejších hostincích potkat, rozšířil Neruda na 20 druhů, my jsme pro ukázkou uvedli pouze tři. Celý svůj přehled však sám autor popsal v nadpise fejetonu jako Krátký přírodopis bez názorných obrázků.

Za zmínku a ukázkou ještě určitě stojí fejeton *Služky*, ve kterém se Nerudovi podařilo velmi jadrným způsobem porovnat odhodlání a odvalu služek pracovat v protikladu s vojáky, kteří se prý dle Nerudy službě spíše záměrně vyhýbali, jen aby nemuseli do boje. Postavu pražské služky zde tak autor vyzdvihuje jako představitelku velmi statečné osobnosti a hlavně ztělesnění lidské odvahy a pracovitosti. *„Pražské služky byly těmi skvělými hrdinkami! Pražské služky pochopily důležitost všeobecné branné povinnosti o mnoho let dříve, než kterýkoli rakouský generál. Mužský, mohl-li se vyhnout vojenské službě, učinil tak, pořádná služka, ač ouřadem k tomu nijak nevázána, nevyhnula se vojančině nikdy a odváděla svou daň z krve co nejpilněji. Zbabělý muž, aby se vojančině uhnul, často se i násilně zmrzačil. Řádná služka nebyla by k babskému tomu prostředku sáhla nikdy, ona se naopak činila, aby byla hodně hezka a hodně zdráva, aby hodně na sebe přilákala oči verbířů. Pražská služka byla ve všem všudy právě tak vojenská jako její amant, ona jako by sama byla složila svatou tu přísahu, že bude sloužit na zemi i na moři, ve dne i v noci. A sloužila!“*³⁸

Při svých setkáních s jednotlivými nevšedními postavami Prahy si u nich Neruda dokázal při častějším kontaktu všimnout i velmi důležitých vlastností. Na pražských hokynářích oceňoval především jejich mlčenlivost, čímž si získávali tyto lidé u veřejnosti velmi dobrou a seriózní pověst, což popisuje Neruda takto. *„Pozoroval jsem na hokynářích našich zvláštní vlastnost: mlčenlivost. Jeho slovo je drahé. Také hokynářky naše se vyznamenávají vlastností tou. Je to přirozeno. Hokynářka ví nepoměrně víc než jiný lid, proto může málo mluvit. Ona ví zakrátko tajnosti všechny a doplňky k nim vyžadují pak už mluvení jen málo. Ona ví, že je dobroditelkou celého svého vřkolu, a je-li žena dobroditelkou uznanou, zevšad schválenou, nabývá vznešeného klidu a mlčí.“*³⁹

V souvislosti s milovanou Prahou však autor neopomíná připomínat i těžké okamžiky, které zažívá či zažívala tato metropole ve své historii. Autor tak přibližuje například ve svém fejetonu *Povodeň* události točící se kolem Juditina mostu zničeného povodní ve 14. století. *„Jak každý chvějící se nohou pospíchal k řece, každý přitlumeným hlasem se dotazoval - jak trhali jsme roznašečkám noviny z rukou, a v tom když jsme čtli: „Právě co toto píšeme,*

³⁸ J. Neruda - Studie krátké a kratší - Praha 1894 - str. 153.

³⁹ J. Neruda - Co se všecko v Praze děje - Praha 1985 - str. 167.

duní nové zlověstné rány dělové... „ v tom otrásala se už zase okna a hřměly nové rány - -? Či docela jak pojednou rozlétna se zvěst, že zbořen už starý, slavný náš most Kamenný ... Tak vidíš, matičko zlatá Praho, čeho jsi se zase už dožila! Ten Kamenný most byl přece nejpřednějším tvým šperkem! “⁴⁰

Za další zmínku z hlediska tematické specifikace tohoto žánru u Jana Nerudy stojí se pozastavit u fejetonu z roku 1874 *Něco z pražské češtiny*, kde autor zajímavým způsobem pohlíží na zvláštnosti českého jazyka Pražanů. V tomto příspěvku velmi oceníme, že Neruda i přes své obdivování Prahy a jejích obyvatel dokázal kriticky nastínit odlišnosti mluvy Pražanů od češtiny kodifikované. *„Předc ovšem má Pražan posud své zvláštnosti a bude je mít dál. On právě tak jako Berlínčan nedovede nikdy rozeznat „ti“ a „tě“, on má samé „tě“, „on tě to dá“, „on tě to poví“. Pražan na zimu si nakoupí „uhlího“ a „dřívího“, má radost, když na ovocném trhu vidí moc „jablkáh“ (jihoslovanský genitiv jelenah), a když sobě něčeho přeje, řekne: „takhle abych jsem měl!“..... Chlubíme se, že čeština má jen jediné nářečí - slovenské. Ale podřečí, nebo řekněm třeba jen „přípodřečí“ - odpusťte tomu slovu! - má dost. Sama Praha má dvě. Názvem je františkové a podskalské, podle míst, kde líbezné jich zvuky hlavně jsou domovem.“⁴¹*

Kromě Prahy, okolo níž se točí celá řada příběhů a témat Nerudových fejetonů, musíme zmínit i autorův smysl pro přiblížení lidových českých tradic a zvyků, jakou je bezesporu i **Masopust**. Právě tomuto svátečnímu období mezi Vánoce a Velikonocemi věnuje autor celou řadu svých příspěvků., které ve sborníku fejetonů *Studie krátké a kratší* shromáždil do celé části knihy nesoucí název *Studie masopustní*. V rámci ohlédnutí se za tímto obdobím kalendářního roku Neruda přistupuje zlehka k problematice tance na masopustních zábavách, kde se mu znelíbila skutečnost, že tanec již není tím, čím býval, a lidé netančí již z radosti. *„A náš tanec? Pouhá chůze místo tance při kadryle a Besedě, šoupavý krok místo tančeného při polce i kvapíku, které se rozeznávají již jen tempem, a o dobrých tanečnicích nemožno více ani mluvit, leda o rychlých, kteří mají dobré plíce nebo si z tuberkulí ničeho nedělají. ....Tanec už není nejpěknějším výjevem radosti lidské, z radosti se vůbec už netančí, tančí se jen trochu ze zvyku po otcích zděděného a velmi mnoho ze špekulace.“⁴²* Dále je čtenáři autorem popsán také stesk po dudách jakožto hudebním nástroji, který bohužel slovy autora není záležitostí náležitě ryze Slovanům. Ruku v ruce s tancem se Neruda pozastavuje také z širšího pozření nad taneční hudbou

⁴⁰ J. Neruda - Co se všecko v Praze děje - Praha 1985 - str. 43.

⁴¹ J. Neruda - Studie krátké a kratší - Praha 1894 - str. 180-181.

⁴² J. Neruda - Studie krátké a kratší - Praha 1894 - str. 220.

jako takovou, kdy si všímá jako návštěvník masopustu složení hudebního repertoáru a neopomíjí také historický vliv na tuto problematiku. Ocenit ale musíme také u tvůrce fejetonu jeho všímavost a smysl pro detaily, kterých si na této formě zábavy jako její účastník dokáže povšimnout a zajímavě ji podat čtenáři. Za podotknutí stojí kupříkladu fejeton o rukavičkách, kde se Nerudovi velmi obdivně podařilo porovnat smysl dámské rukavičky bálové s čínským cestovním pasem. *„Ostatně, kdyby neměla dámská rukavička bálová pražádnou jinou zásluhu, než tě tanečník musí si také do rukaviček obout, už to by byla zásluha velká. Nevím, cestoval-li už každý čtenář po Číně, ale čínské cestovní pasy alespoň zná snad každý. Popisu osoby v nich není, úředník natře cestovateli jen pravou ruku olejem, otiskne ji na měkounký, navlhlý papír pasportu a už je mýlka nemožná. Podívejme se na tanečních bálech, kam rukavička ještě nepronikla! Tančí-li pilně, je do rána bílý její živůtek samá mužská dlaň. Jako je pas neposedného cestovatele samá stampiglie a samé viso.“*⁴³

Jak bylo předestřeno v počátku této práce, celý svůj život měl Neruda úzce spjat s **divadlem**, nepřekvapí tak nás, že i tomuto tématu věnoval autor řadu svých fejetonů. Mezi nejznámější fejetony z prostředí divadla čtenáři určitě jmenují *Rok co rok* „*Mlynář a jeho dítě*“. Jak už název fejetonu napovídá, autor zde poukazuje na divadelní hru, jež je rok co rok reprízována a Neruda ji určitě nepovažuje za divákem hodnou ocenění z pohledu kulturního zážitku, ale ve své kritice se nebojí ani podívat scénickou výpravou a celkovým pojetím tohoto představení. *„Rok co rok „melou“ v divadle českém Raupacha a „trhají tam krupky“ citu. ...Rok co rok se „Mlynář a jeho dítě“ nasype čtyrykrát do koše, dvakrát o Všechny Svaté, dvakrát o Dušičky, a divadelní kapsář ředitelský může mít radost z toho, že návštěvě Raupachovy hry neublíží ani kritika ani parodie á la „Dítě a jeho mlynář“. Rok co rok nažene se za dnů těch v zbožné pietě a s neujpřímnější vůlí na vyplakání se obecnstvo nejnaivnější, které vtípům jako „Hrom a peko!“ dovede se smát co nejsrdečněji, jemuž s galerie padající klobouk dovede zkazit celý dojem aktu, jež se ale vzdor všemu smíchu přece jen na konec kusu rozpláče celé.“*⁴⁴ Řadu příznivců Nerudových fejetonů mohl zaskočit žurnalistův souhlas s německými kritiky na hru *Romea a Julie*. Neruda ji označil za paskvil na lásku, své názory podložil sdělením mnohých německých kritiků, se kterými souhlasil. *„Velmi trefně vytýká Eduard von Hartmann truchlohře Shakespearově ještě celou řadu jiných závažných vad. Předně: Julii ještě není ani čtrnácte*

⁴³ J. Neruda - Studie krátké a kratší - Praha 1894 - str. 267.

⁴⁴ J. Neruda - Žerty hravé a dravé - Praha 1927 - str. 167-168.

let! To není pravda, povídá on, že u Italů a jižních Slovanů nastává pohlavní zralost dřív než u Němců, to prý je jen nižší stupeň kultury.“⁴⁵

V řadě fejetonů, otištěných i v Národních listech a sbornících tohoto literárního žánru, se setkáme u Nerudy s **různorodými tématy**, kterým věnoval třeba i jediný fejeton, i tak ale čtenáře velmi zaujaly, a řada z nás si v nich tak může najít to své, ať už to bude za účelem pobavení, poučení či seznámení s danou problematikou v tehdejší společnosti.

Svou pozornost věnoval nejen aktuálním společenským otázkám, ale také běžným věcem. Pro obraznost si můžeme uvést fejeton *O menších pro větší děti*, ve kterém autor trefně vystihuje úděl dítěte v tehdejší rodině, jeho vidění společnosti a okolí. Neopomíná také myšlenku, že se dětem v tehdejší společnosti věnovala menší pozornost, než tomu bylo v jiných zemích. Každý rodič v roli čtenáře pochválí autora za jeho popis vidění dětí humornou formou, která leckterému z nás po přečtení vykouzlila úsměv na rtech. Za zmínku stojí především i to, jak dokáže u tak úsměvného tématu tvůrce poukázat i na ne zrovna veselé příhody lidí z dětského prostředí. *„Čtyry děti kdys umřely jiné rodině v několika dnech po sobě a již skonalo zas páté. „Toť budete mít zejtra dopoledne pohřeb?“ ptal se kdosi zbývajícího šestého. „O ne, tatínek pochovává nás děti vždycky odpoledne!*“⁴⁶ Mnozí z citlivějších povah by namítli, že není třeba použít tolik černého humoru v rámci tohoto tématu, autor však mnohdy míní jinak, než čtenáři očekávají, a právě okamžikem překvapení se dostává do většího povědomí čtenářské obce. Až neuvěřitelně působí na nás fejeton *Nové míry*, v němž se Nerudovi podařilo rozvláčně se čtenářem diskutovat o změně jednotek míry u piva, kdy dlouho tak opěvovanou holbu nahrazuje litr. Za zajímavost stojí přirovnání holby k ženě a litru k muži, snad díky jejich rodovému zařazení v českém jazyce. *„Byla taková, jak sobě ji přeje muž sám, muž miluje z počátku na ženě jistou chladnost, holba piva byla mu nejmilejší hodně chladna - je to pak koketerie od ní? ... Že prý už se nehodí pro naši dobu, že prý už sestárla. Smutný osude ženského půvabu. Odstranili ji úřadně, zrovna jakoby šupem. Na její místo dali teď muže, litr. Že prý je stálý, určitý, časový.*“⁴⁷

Další tematické poklady z fejetonní tvorby Jana Nerudy bychom spatřili ve sborníku *Proti srsti*, o jehož vydání se zasloužil Ignát Herrmann a ve kterém většina z uvedených fejetonů se objevila v Národních listech. Název tohoto sborníku nám již napoví, že bychom zde

⁴⁵ J. Neruda - *Žerty hravé a dravé* - Praha 1927 - str. 185.

⁴⁶ J. Neruda - *Žerty hravé a dravé* - Praha 1927 - str. 246.

⁴⁷ J. Neruda - *Žerty hravé a dravé* - Praha 1927 - str. 59.

našli převážně fejetony plné ironie, kritiky a negativního postoje k určitým tématům, kde právě tímto pohledem se Neruda odlišoval od jiných fejetonních autorů své i pozdější doby. Několik fejetonů se zde například autor zaobírá **papežem** a problematikou úplatků. Tyto informace a výstižné pasáže bychom shledali ve fejetonu *Jubilejní* či *Osiřelí mormóni* a řadě dalších. Ve fejetonu *Za Youngem Pius*, kterým Neruda přibližuje jaksi ironicky smrt posledního papeže Pia, najdeme dokonce velmi ostré pasáže, za které věříme, že byl tehdejší společnosti mnohdy až kategoricky autor odsuzován. Pro ukázkou jadrného popisu k této společenské události ze strany Nerudy uvádíme tuto ukázkou. „*Nenáviděli jsme ho nikoli co papeže, nýbrž co muže velemocného, jenž velké své moci vůbec zneužil na neštěstí tisíců a tisíců. ... Štěstím lidstva bylo, že panování Piovo padlo až do století devatenáctého. Co by byl činil as v krvavém středověku, když v úplné polovici věku devatenáctého co světský panovník malé země dal popravovat, věznit a z vlasti vypovídat své poddané po desetitísících!!!*“⁴⁸ Kromě pozastavení nad smrtí posledního papeže a poskytnutí mu jakéhosi rozhřešení odhodlal se Neruda i k poskytnutí rad papeži následujícímu. Mezi dalšími zajímavými fejetony s různým tematickým záběrem bychom zařadili ty, zabývající se například problematikou školného, kritikou emigrace vzdělanců z Čech, ideály slečen o vdvacích, nedostačujícím počtem obyvatel bez cíle následného rozvoje či informovaností novin pro běžného člověka.

Důležité zastoupení v rozdělení Nerudových fejetonů z tematického hlediska si zasluhují jeho příspěvky zachycující **cesty po světě**. Právě fejetony tohoto obsahu vydal také Ignát Herrmann ve sborníku s příznačným názvem *Obrazy z ciziny*. V nich spatříme zástup těch, jenž vyobrazují Nerudovy zážitky z cest po Cařihradu, kde jsou popsány například dojmy ze setkání s mnoha národnostmi v tomto městě. „*Cařihrad má v sobě jistý bod, kde zdá se, že veškerý svět má své dostaveníčko a veškerí národové své vyslance. Postav se k dřevěnému mostu, vedoucímu přes Zlatý roh, a za hodinu viděl jsi všechny národy, vyjma snad obyvatele Patagonska a ostrovů austrálských, slyšel jsi také stero jazyků, o nichž ani nevíš, kam je vřadit.*“⁴⁹ Pozastavení si dává autor například při svém putování a následném písemném zachycení i s architekturou, kde si konkrétně v Cařihradské oblasti všímá mešit, které popisuje jako místo pro studium saracénského umění a všímá si nejen lidí, které tyto stavby v rámci své víry navštěvují, ale také jejich výzdoby či půvabu, který mohou svým návštěvníkům, jímž byl i sám Neruda, nabídnout. Za svého putování po Turecku se Neruda účastnil i tradičních rituálů pro dané země, nebál se zavítat například ani na ty události

⁴⁸ J. Neruda - Proti srsti - Praha 1904 - str. 11 - 12.

⁴⁹ J. Neruda - Obrazy z ciziny - Praha 1909 - str. 12.

spojené s koncem životní cesty člověka, tedy pohřby a hřbitovy samotné. Zajímavostí je tedy například popis autora o průběhu pohřbu v Turecku, který by mohl být při jeho shlédnutí překvapující pro nejednoho našeho krajana. *„S ničím nemá Turek takový spěch jako s pohřbem. Sotva že někdo umřel, umyjí ho dle předpisu, položí na máry, přikryjou šatem, několik přátel a známých vyzdvihne máry na ramena a krokem co možná nejrychlejším jde to k pohřebišti. Nesmekej před průvodem a nelituj, urazil bys, vždyť mrtvý je šťasten! Tam ho uloží do hrobu, obličejem k Mekce, dají mu dlaně k uším jako při modlitbě a rychle ho posypou troškem hlíny, aby více netrpěl. Pak dá kněz mrtvému několik otázek pravověrných, mlčení se vykládá za souhlas, přátelé řeknou amin a jdou, aby měl mrtvý již pokoj.“*⁵⁰

Neruda procestoval za svůj život celou řadu zajímavých míst a zemí po celém světě, ze kterých se snažil vždy zachytit to nejzajímavější o životě dané země i jejích obyvatelích. I v cestovatelských zápiscích a při putování cizími kraji však nezapomněl na svou rodnou vlast a mnohdy dokázal města česká srovnávat i se světovými metropolemi. *„Naše Plzeň je zrovna tak krásná jako Athény nové a naše Prachatice jsou mnohem zajímavější. O některý ten starý černý dům a o pořádné dláždění je Plzeň ještě hezčí. Že prý staré Athény také neměly žádného dláždění, povídá se, alespoň v tom jsou tedy nové starým podobny!“*⁵¹

Ve sborníku fejetonů věnovaném cestovatelským příspěvkům autora bychom dále našli například poznatky z cest na moři při plavbách, putování by nás s Nerudou zavedlo i do slunné Itálie k městu Neapol, k popisu římských elegií či zachycení Benátek jako města mnoha zrcadel. Velmi výstižně se autorovi podařila zachytit ve fejetonu *Mrtvé město* atmosféra v Pompejích, tedy městě zničeném sopkou Vesuv, pod kterou se toto historické město rozkládalo. Nerudovo putování nezastavilo se pouze na našem kontinentě či v Asii, ale zamířil i do daleké Afriky, konkrétně za krásami Suezského průplavu a do egyptského města Káhiry.

3.1.2 VÍTĚZSLAV HÁLEK

V následující podkapitole pohlédneme na Hálkovu fejetonní tvorbu z hlediska tematické specifčnosti. Stejně tak jako Neruda sepsal Hálek desítky fejetonů, ve kterých bychom spatřili u mnohých tematickou provázanost a opření o jeden motiv, místo či událost. Roztřídit bychom je v úvodu mohli do čtyř skupin, jak je pojmenoval ve svém sborníku z roku 1959 i sám autor, a to *Z našeho života společenského a politického, Vzpomínky a*

⁵⁰ J. Neruda - *Obrazy z ciziny* - Praha 1909 - str. 71.

⁵¹ J. Neruda - *Obrazy z ciziny* - Praha 1909 - str. 91.

obrázky z *Prahy*, *V přírodě* a *O umění*. Fejetony zařazené ve skupině **vyprávění o životě společenském a politickém** bychom ještě dále mohli rozčlenit na dvě skupiny, a to těch fejetonů, které se dotýkají určitých událostí kalendářního roku či mapují myšlenky autora v daném ročním období, a pak příspěvky, ve kterých jako by autor polemizoval nad situací v tehdejší společnosti. Z první skupiny je vhodné si připomenout například fejeton *Nový rok*, z jehož obsahu cítíme marnost nad situací ve společnosti, kdy do dalšího roku si vždy lidé slibují řadu změn a předsevzetí a pak přichází ta následná marnost, jak je vše zase při starém. „*Avšak sotva dostaví se únor, a již nám spadnou mandle .... ve sněmě v menšině, v radě v menšině, dluhy ještě větší, ážio roste jako z vody - a než se sejde rok s rokem, jsme zase ve staré bryndě.*“⁵² V tomto fejetonu je zajímavé i autorovo zamyšlení nad symbolem lva ve znaku naší vlasti, který autor považuje za důkaz, že naši otcové neznali její měkkost. V závěru neopomene autor přání do Nového roku samým básníkům, kterým přeje více pravé poezie. Ve sloupku *Podzimní myšlenky* otištěném v Národních listech 17. září 1863 cítíme autorův smutek z průběhu posledních událostí ve vlasti, kdy vystihuje situaci v tehdejší Evropě a vidí ji jako můru, která by na ní seděla.

V *Májových myšlenkách* zase oceňuje autor K. H. Máchu a jeho májovou píseň, která dle Hálek měla své velké poetické kouzlo, díky němuž se vždy národ staví za tohoto literárního velikána v případě, že je napadán kritiky. Závěrem tohoto fejetonu se podařilo autorovi mistrně vystihnout naději a víru v budoucnost a lepší zítřky. Slunce zde dokonce staví Hálek do pozice svobody a vlasti, která je prý tak silná, že ji ani netopýři jako nešvary dnešků nemohou ohrozit. „*Jeť jedno slunce na nebi, a třeba netopýři slavili nyní svátek, oheň jeho nezhasnou, ani žár jeho nezakryjí.*“⁵³

Jak jsme již předestřeli výše, druhou část fejetonů shrnutých ve skupině zachycujících společenský a umělecký život reprezentují nejčastěji ty články, kterými se autor chtěl dotknout čtenářovy mysli především někdy až ostrému popisu negativních vlastností tehdejší společnosti, jak je vnímal sám Hálek. Velmi zajímavý je v tomto ohledu fejeton *Volnost a rovnost*, ve kterém autor srovnává situaci v roce 1848 a 1863, kdy dle autora v tehdejší době talent, vůle či charakter oproti dřívějšku nepředstavují ve společnosti žádný kapitál a jsou brány jako bezvýznamné lidské vlastnosti, které nejsou doceněny. S určitou dávkou hrůzy tak popisuje, jak již nic neznamená ani statečnost či odhodlanost, ale vše je naopak podmíněno bohatstvím a šlechtictvím. „*Časy se mění! Roku 1848 pocházela*

⁵² V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 7.

⁵³ V Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 24.

*všecka moc z lidu, roku 1863 pochází pouze z boháčů a šlechty, demokrat jest jen chudák, ať sbírá almužnu, ten ať duševně i mravně hyne!*⁵⁴ Za zmínku určitě stojí také pozastavit se nad záměrem fejetonu s příznačným názvem *Jak se titulujeme v literatuře*. V jeho úvodu si Hálek pochvaluje český národ, že má mnohem většího jazykového citu než národy jiné. Ihned poté však vytyká české společnosti její potřebu nazývat literáty ještě navíc dalším titulem i přesto, že jejich jméno považuje sám autor již za titul sám. „*My chceme ještě míti archiváře Erbena, poněvadž nám básník Erben nestačí. Jest to hlediště literární?*“⁵⁵

V článku *Papírová společnost* si autor povšiml častého čtení novin ve společnosti, kdy se na tuto problematiku podíval z kritického hlediska. Hálek nejvíce vnímá v souvislosti s oblibou čtení novin především potlačení osobní mezilidské komunikace. Naopak ve fejetonu *O našem životě společenském*, se kterým se čtenáři Národních listů mohli setkat ve svých novinách ve třech pokračováních, v první fázi mohou s autorem polemizovat nad tím, jak český národ převzal zvyk Germánů, že hosta je nutno přivítat s plnou tabulí, což se později může pro hostitele stát jakýmsi spouštěčem představy hosta na obtíž. Dále se tak věnuje problematice volného času mládeže, na což se podíváme v podkapitole o aktuálnosti fejetonů.

Za jakýsi předzpěv jednomu z nejslavnějších Hálkových fejetonů - *Epištolám k našemu studentstvu* - bychom mohli vnímat fejeton *Několik slov o statečnosti osobní*. Jako hlavní téma zde autor pojal vyjádření tíživé situace v Čechách, marnosti a zbabělosti jejich obyvatel. Autor v tomto úskalí považuje za ideál schopnost každého Čecha důstojně obhajovat a bránit vlastní čest. Hálek pokládá za základní motor všeho lidského chování právě vědomí osobní důstojnosti každého z nás. V závěru svých několika slov o statečnosti kritizuje mládež a její záměnu rozvahy za zbabělost. „*System špiclovský tu bujívá v nejmocnější pahejly. Učitelové a profesori bávají namnoze tací psychologičtí slabochové a pedagogičtí neznabohové, že kolem sebe raději hromadí takové žáky, kteří jim donášejí lži i pravdy o soudruzích svých, kteří učitelovým slabým stránkám lichotí, takové žáky, kteří u přímějších povah svých spolužáků platí za nestvůry, jimiž také doopravdy bývají.*“⁵⁶ Mezi fejetonisty se nejvíce Hálek proslavil svými **Epištolami k našemu studentstvu**, kde se mu podařilo bravurně vystihnout snahu probuzení vlasteneckého ducha v tehdejší mládeži, již vyjádřil naději v mládí, ve studentstvo samo. „*Ve vás se vzhlíží vaše rodná vlast jako v zrcadle, ve vás cítí perutě duše své, ve vás poznává cosi nehynoucího, věčného, ve vás vidí*

⁵⁴ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 18.

⁵⁵ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 39.

⁵⁶ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 77.

*uskutečněný sen, jakoby kus oblohy nebeské na zemi.*⁵⁷ S přibývajícimi řádky tohoto fejetonu poodhaluje Hálek čtenáři také nalezenou svou myšlenku o chybném učitelstvu, které se prohřeší tím, že nevidí iniciativu, neaktivitu mládeže, a nesnaží se je probudit ze spánku bezmyšlenkovitosti. U mládeže by dle autora měla být stále nejvíce pěstována ctnost vlastenectví, která by je neměla nikdy ukolébat ke spánku, a studenti by se tak měli snažit o rozvoj a další šíření vlastenecké myšlenky.

Další skupina Hálkových fejetonů se dotýká jeho bydliště Prahy a celá část sborníku obsahující tyto příspěvky nese název **Vzpomínky a obrázky z Prahy**. Ve fejetonu *Na staroměstském gymnasiu* se ocitáme v době Hálkových studií, kde se názorově střetne sám autor jako student s ředitelem gymnasia V. K. Klicperou, který Hálek kárá za třídní časopis a jeho obsah, díky němuž může gymnasiu hrozit zákaz vyučovat česky a poněmčení. Právě v tomto okamžiku si prý spisovatel poprvé ve svém životě uvědomil, že milovat národ může být hříchem v očích společnosti. Celá tato kauza končí poněmčením gymnasia a odchodem V. K. Klicpery a dalších profesorů. Tento dramatický konec popsal samostatně ve fejetonu *Den na konci října 1853 na gymnasiu v Praze*, kde patrné, jak dramatická situace při poněmčení byla. *„Mlčky se postavil na katedru, rozložil papír, přehlídl rychle okem ještě celou školu, v jeho oku se zableskla slza. Hlasem pevným, ale násilně pevným, v němž se časem zachvělo bolestné slovo, jakoby nasrozuměnou (!) těm, co rozumět umí, četl šedý Klicpera v německé řeči přípis od ministerstva. Krátký jeho obsah byl ten, aby se vyjma náboženství v celém vyšším gymnasiu učilo německy.*⁵⁸ Netřeba komentovat více, na co chtěl autor tímto fejeton poukázat. Velmi drsným avšak pravdivým tónem se mu podařilo přiblížit čtenáři, jak osobně vnímal otázku vlastenectví ve svém mládí a jak se ho přímo dotýkala. **Poněmčování** našeho národa se ale neobjevilo pouze ve vyprávění o dění na gymnasiu, ale této nepěkné historie našeho národa se dotkl tvůrce také ve fejetonu *Měšťanská beseda v Praze*, kdy se zaobírá okupováním Měšťanské besedy Němci, kterou autor chápe jako místo, jež je jakýmsi mikroskopem soudobého národního života a jiné národy by tam neměli mít většího prostoru.

Při procházkách Prahou Hálek dokázal vnímat i těžkou práci fotografa, kterou zachytil ve fejetonu *Ve fotografickém ústavu*, kde se například jako velmi problematické jeví fotografování dětí, jež nejsou schopné posedět chvíli v klidu, a přes veškerou snahu je pak fotograf kárán, že děti "maluje", tedy zobrazuje více rukama než fotoaparátem.

⁵⁷ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 99.

⁵⁸ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 133.

Ve svých fejetonech se mnohdy Hálek věnoval také aktuálním společenským otázkám, ke kterým zajisté právem patřil i v vpád Prusů na české území. Právě při této příležitosti se Hálkovi ve fejetonu *Po prvním zděšení* podařilo hezky vystihnout důležitost prutů (trámů, jimiž jsou zpevněny břehy Vltavy) po obou březích Vltavy, kterými dle autora nepohne ani velká vlna, ani vítr, a tudíž chrání Prahu před jejími dobyvateli. Jsou spisovatelem vnímány jako symboly statečnosti. „*Všecky možné zvěsti o postupu nepřítele neztenčily jejich řady ani o jednoho.*“⁵⁹ Opět jako by autor pobízel skrze svou tvorbu čtenáře - zástupce českého lidu - ke statečnosti a bojovnosti, jak tomu bylo například i ve výše zmíněných Epištolách či jiných příspěvcích. S motivem války a jejího vlivu na psychiku člověka jde ruku v ruce další fejetonní tvorba Hálkova, a to *Listy z Prahy*, ve kterých pohlíží na návrat vojáků do vlasti a jejich nečekaná zjištění v podobě nevěrných žen, jež na ně neposečkaly do jejich návratu. „*Kouším jsem ušel, ale tu hlavní ránu měla jsi pro mě nachystánu.*“⁶⁰

V neposlední chvíli bychom se měli pozastavit ještě blíže nad Hálkovými fejetony, jež věnoval tematice **umění** a vyprávěl o umění samém, o jeho tvůrcích či významných událostech. Nejenže Hálek pro své čtenáře dokázal vylíčit výjimečné události, jako například odhalení pomníku K. H. Máchy v Litoměřicích či V. K. Klicpery, ale také dovedl velmi ocenit prostřednictvím fejetonu tvorbu svých spisovatelských kolegů či kolegyň, jakými byla například i Božena Němcová. Jí věnoval své řádky v rubrice fejetonu *Národních listů* dne 22. ledna 1862. V úvodu přibližuje Němcovou jako první ženu, ke které český národ choval úctu, a mapuje také počátky jejího života ve Vídni i Ratibořicích. Hlavní je také Hálkovo zamyšlení nad tím, kde počala spisovatelčina láska k vlasti a literatuře, a také naprosté docenění *Babičky* jakožto nejzralejšího díla autorčina. Autor se neopomíjí ve svých fejetonech také pozastavit na svým současníkem Nerudou a jeho *Knihou veršů*, díky níž ho oceňuje jako vytříbeného lyrika, který si svým specifickým reflektujícím přístupem získá na svou stranu nejednoho čtenáře. Dokonce v závěru fejetonu věnujícím se tomuto spisovateli a jeho dílu vybízí čtenáře k přečtení *Knih veršů*.

Dalším velmi zajímavým příspěvkem fejetonní tvorby věnující se umění je bezesporu fejeton *Gogola hledám*, ve kterém autor jako by chtěl čtenáři přiblížit myšlenku, že v Gogolovi shledává hledání ideálu literatury a života. České teoretické myšlení o realismu

I v uměleckých fejetonech přibližuje autor významná jubilea národa, jímž je určitě také výročí Jungmannových stoletých narozenin. Autor je přirovnává ke stoletému výročí

⁵⁹ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 175.

⁶⁰ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 185.

znovuzrození národa českého. „*V den 16. července 1873 bude jméno Jungmannovo vysloveno s úctou a slavně všude, kdekoliv jazyk český zaznívá, onen jazyk jež nás naučil milovat, onen hudlický rek - Josef Jungmann.*“⁶¹ Ke konci podkapitoly věnované tematickému rozvrstvení fejetonů V. Hálek bychom ještě měli zmínit **Cestopis na Oupor**, který byl součástí almanachu Máje Umělecké besedy z roku 1872.

Tento cestopis je autorovou velkou oslavou mělnické krajiny v podobě neobyčejně působivé rozmluvy mezi Vltavou v roli obhájkyň Šumavy a Labe opěvujícího Krkonoše. Oupor tady pak představuje okolí Mělníka, což autor prozrazuje v úvodu své prózy. „*Tento kus poezie v střízlivé krajině mělnické, tento překrásný pruh mezi Vltavou a Labem jest oupor.*“⁶² Autor tak čtenáři představil v tomto díle své putování po tomto kraji, kde se ptá všech kolemjdoucích na to, co je zde nejkrásnější. Odpovědi se mu nedostává. Pouze jeden mládenec ho zavede ke starým dubům, které si nechal omalovat pan kníže Lobkovic, jemuž oupor patřil. Následné putování hustým lesem bez kousku nebe, na něž autor nemohl pohlédnout, se dočká šťastného konce. Hálek vyjde opět do mělnické krajiny a znovu se dočká krásného pohledu na toto místo v Čechách. „*A vlny vltavské jest taktéž vidět, kterak už čekají. A brzy nastane povídání o Šumavě a Krkonoších. A budou se chlubiti tím či oním. Komu dáti přednosto? Šumavě aneb Krkonošům? Na oupoře viděli jsme oboje v bratském objetí. Necht' se obejmou i v naší mysli!*“⁶³

3.1.3 EDVARD JELÍNEK

Ze všech tří porovnávaných autorů je Jelínek velmi tematicky odlišný od Hálek i Nerudy. U obou předchozích spisovatelů jsme našli v tematice vždy náměty z Čech či se dotýkající tehdejší společnosti. Edvard Jelínek však ve svých črtách zachycuje především zážitky a poznatky ze svých cest po Ukrajině a Litvě. V řadě črt se díky Jelínkovi tak můžeme seznámit se zvyklostmi těchto zemí, životem tamních obyvatel či **tradicemi** venkovského lidu. Například v příběhu *Žerd' vojska polského* jsme autorem zavedeni na nejvýchodnější část Litvy, kde statečný pan Šimon chrání před novým „náčelníkem“ žerd', již zdědil, a nyní je na něm, aby byla tato památka uchována. Velmi výstižně se zde podařilo Jelínkovi zachytit posvátnost tohoto předmětu pro místní obyvatele. Raději by jej nechali lehnout popelem, než aby žerd' zneuctil nový „náčelník“: „*Stalo se, nebude stihán pan Šimon, a*

⁶¹ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 377.

⁶² V. Hálek - Cestopis na Oupor - Spisy Hálkovy díl X. - Praha 1886.

⁶³ V. Hálek - Cestopis na Oupor - Spisy Hálkovy díl X. - Praha 1886.

také žerdi polské čestněji jest proměnit se v popel, než připomínati porážku naši v chladu cizí církve. ⁶⁴

Podobnou myšlenku **národních tradic** můžeme spatřit v črtě s příznačným názvem *Kontuš pana Krištofa*, kde se autor při hledání Mickiewiczova rodiště dostává do stavení, kde mu je dána příležitost spatřit jeden z nejkrásnějších slavnostních šlechtických kabátů na Litvě vůbec, který byl charakteristický svými rozšířenými rukávy, tzv. kontuš. To, že se cestovateli Jelínkovi představí pan Krištof v kontuši, je považováno za velkou čest, ale zároveň pro Krištofovu dceru za velké zklamání, protože otec ve své závěti stanovil, že kontuš pan Krištof může obléknout před svou smrtí.

Silné pouto lidu na Ukrajině i v Litvě k **národním krojům** spatřujeme znovu i v črtě *Vděčná kozačka*, kde autor díky své dobrotě, kdy vezme vinu rozbití samovaru na jedné oslavě na sebe, uchrání tak nápadníka tamní dívky Maliny, jež se Jelínkovi zalíbila při prvním setkání, od zlosti jejího otce. Ona pro vyjádření své vděčnosti za tento čin strčí při jeho odchodu do batohu Jelínkovi svůj ukrajinský kroj. Autor jej objevuje až na celnici.

Bravurně také dokázal Jelínek popsat své zážitky s tamními obyvateli Litvy a především také vyjádřit mužský obdiv **krásným ženám**, které označoval Litvinky. Setkání s jednou z nich věnoval črtu *Při bílém mazuru*. Jelínek zde krásnými slovy čtenáři nadhodil příběh o krásné Cesii, jež vypravěče uchránila od společenské patálie, protože neznal tanec mazur, a ona ho tanec naučila pod podmínkou, že jí předá dopis od milého, o jehož nalezení vyprávěl na začátku hostiny. Cesie se v jeho vyprávění našla. Jelínkovi se tak podařilo v črtě vystihnout nejen vyprávění o tom, jak důležité je umět na Litvě tančit bílého mazura, ale také vyprávět zajímavý příběh o poměrech mezi litevskou smetánkou a tamními nižšími společenskými vrstvami. Na svých cestách po Litvě se autor snažil co nejvíce navazovat kontakt s lidmi, což se mu podařilo i v případě setkání se starcem Hieronymem v črtě *V šlépějích náhody*. Tato črta ve svém úvodu zachycuje setkání autora s místním starcem, s nímž se později vydává Jelínek putovat po litevské krajině. On však chce poznat okolí a krásy Litvy, kdežto jeho spolucestovatel Hieronym se potácí již léta po krajích země s cílem nalézt svého ztraceného syna. Autor zde také velmi trefně naráží na sílu otcovské lásky a zároveň zprostředkovává čtenáři svým vyprávěním i takové detaily jako podobu litevského venkovského hřbitova, o němž uvažuje v souvislosti s příběhem velmi poutavě. „*Hle! Tichý běloruský hřbitůvek, vražený k samému kraji lesa, byl tím neklamným znamením, neboť kde mrtví drímají spánek věčný, žíví jsou v sousedství. Proto*

⁶⁴ E. Jelínek - Črty litevské - Praha 1886 - str. 45.

člověka někdy i hřbitov potěší.“⁶⁵ Krásně touto větou Jelínek naznačuje čtenáři, že právě dění na hřbitově bude pro Hieronyma stěžejní v hledání jeho syna.

Nejvíce, jak jsme již předestřeli, se črty zaobírají celou řadou zajímavých **setkání autora s litevskými obyvateli**. Nejinak je tomu v črtě *Na panství Něsvěžském*. V tomto příběhu se podařilo autorovi dokonale vystihnout myšlenku, že někdy lež může představovat velmi dobrý čin v lidském jednání. Dokládá to na příběhu o panu Ondřejovi, který v domnění nevěry své ženy zastřelí neznámého muže, o němž je později zjištěno, že se nejednalo o milence, ale jen o potulujícího mládence. Tento nešťastný čin pana Ondřeje tak zarmoutil, že se pro svůj pocit viny uzavřel do sebe a onemocněl. Až jeden muž udělá dobrý skutek a navštíví pana Ondřeje s tím, že jizva, kterou má na hrudi, je po Ondřejově střelbě a že mu jeho čin odpouští. Ondřej je po tomto sdělení šťasten a opět je to ten Ondřej, jakého si všichni pamatovali. Až později zjišťuje čtenář pravdu. *„Neklamte se! Ta rána, kterou jsem panu Ondřejovi na prsou svých ukázal - toť stopa tureckého granátu, krymská památka. Ale chtěl jsem, aby z té rány bylo alespoň něco dobrého. A jest. - Ta rána, kterou střelil tam u topole pan Ondřej, byla skutečně smrtonosná a škůdce rodinného štěstí podlehnul.*“⁶⁶

Síla rodinného pouta a smysl rodiny na Litvě vůbec přibližuje Jelínek v črtě *Černý koník*, kde vypráví o záhadných setkáních s podivínem v pařížské kavárně, kam si chodí denně číst noviny. Až později ho tento člověk zavede za autorovými dlouholetými přáteli z Litvy Zosií a Sigmundem, kteří sem přijeli na svatební cestu. Nejvíce však čtenář ocení, jak podivín coby strýček Jelínkových přátel pozná samého Jelínka díky šachové figurce. Na šachovnici jsou rozloženy figurky představující další členy jejich rodiny. Jelínek tam vystupuje jako černý koník coby rodinný přítel. *„Upozorněn zvláště na podobu figurek a přihlížeje k nim důkladněji - poznal jsem rázem několik starých, dobrých známých. Každá z nich, bílý i černý král, obě královny, běhouni, koníci i sedláci, představovaly některého člena páně Agatonovy rodiny.*“⁶⁷

Závěrem tematického srovnání fejetonů všech tří autorů tedy můžeme dojít ke zjištění, že nejvíce podobností bychom z tohoto hlediska našli u Vítězslava Háška a Jana Nerudy, a to především z toho důvodu, že oba trávili značnou část svého života v Praze, což je tematicky velmi spojilo. Dále si oba dva stejně ve své fejetonní tvorbě často všímali

⁶⁵ E. Jelínek - Črty litevské - Praha 1886 - str. 96.

⁶⁶ E. Jelínek - Črty litevské - Praha 1886 - str. 154 - 155.

⁶⁷ E. Jelínek - Črty litevské - Praha 1886 - str. 193.

lidových tradic a svátků, které zachycovali pro čtenáře například v podobě masopustních slavností. Velmi odlišným tématem se zabýval oproti Hálkovi a Nerudovi Jelínek, který zachycoval nejčastěji své zážitky z putování po Ukrajině či Litvě. Jednu malou shodu bychom u těchto tří autorů ale přeci jen shledali. Všichni tři se ve svých fejetonech obraceli k lidské povaze a charakteru člověka jako takového. Ať už se u Nerudy jednalo o jeho pražské postavičky, u Hála o osobnosti tehdejšího školství či u Jelínka o prostý lid Ukrajiny a Litvy. Vždy se snažili shodně jako autoři přiblížit čtenáři charakter těchto postav, jejich ideály a běžný život.

3.2 AKTUÁLNOST FEJETONU

Ve druhé části této kapitoly se podíváme na fejetony všech tří autorů z hlediska dobové aktuálnosti, jež leckdy přesahuje i do dnešní doby.

3.2.1 JAN NERUDA

Nerudovi se velmi často podařilo dotknout se ve fejetonech takové problematiky, která i dnešnímu čtenáři přijde velmi zajímavá. V celé řadě svých fejetonů Neruda pohlíží na aktuální problémy své doby, ať už se týkají společnosti či určitým způsobem jeho samého. Jako příklad můžeme uvést fejeton o žebrácích, kde autor pohlíží na problém těchto lidí často se vyskytujících v tehdejších hostincích a na veřejnosti v ulicích Prahy. *„Vyjma hostince největší, kde jsou portýrové, hole, množství sklepníků a jiné hrubosti, ostatní hostince jsou jejich vandru dány v plen libovolný. Začnou se jimi proudit v poledne a končí pouť svou o půlnoci.“*⁶⁸ Nejen, že se tímto fejetonem autorovi podařilo velmi vhodně poukázat na tehdejší obrovskou problematiku chudoby, která se pro Nerudu jevila často jako neřešitelná, ale také dále poukazuje na skutečnost, že by se všichni ve společnosti měli k žebrákům chovat shovívavě, neboť nikdy dle Nerudy v jeho době nevíme, kdy se sami ocitneme v takové situaci, a mnozí z nich se tak stanou našimi přáteli. Nerudovi se tímto fejetonem podařilo tedy velmi dobře konstatovat také skutečnost, že této tragické životní situace se v autorově době mohl dostat téměř kdokoli s jakýmkoli postavením ve společnosti. Dokonce v závěru fejetonu autor podává čtenářům jakýsi žebříček ? principů pro všechny, kteří nechtějí takto skončit, což vnímáme jako poučení závěrem.

Za zajímavou můžeme také z hlediska aktuálnosti považovat narážku na ideály slečen ve fejetonu *Co je do ideálů!*. Autor zde poukazuje na touhy soudobých děvčat, kterým jejich matky a rodiny doporučovaly sňatky s doktory. *„Naprosto nová doba! Jak směšny byly*

⁶⁸ J. Neruda – Studie krátké a kratší – Praha 1894 – str. 138.

*posavadní touhy našich děvčat! Slečinka nechtěla jiného než doktora, maminka ji v tom podporovala. Doktoři byli na manželském trhu nejhledanějším zbožím.*⁶⁹ Tímto fejetonem se Neruda dotýká dalšího problému své doby, který představovala jakási honba za ideálem, při níž pak lidé nejsou schopni pochopit podstatné záležitosti života. Na příkladu sňatků uvádí autor: slečinka se nechá unést ideálem, že je vhodné například vybrat si za muže někoho váženějšího ve společnosti nežli uženáře, se kterým by se vlastně ale měla mnohem lépe, a brala by si ho z lásky. Čtenáři by měli mít ve svém životě určité ideály, ale na jejich úkor by se neměli vzdávat běžnějších záležitostí života, jako jsou například v našem případě vdavky z lásky.

Jako velmi zajímavý by se mohl pro soudobou českou společnost jevit i fejeton *Po funuse s křížkem*, ve kterém Neruda přibližuje čtenáři jakýsi návod k navázání vztahu a jeho počátečnímu průběhu. *„Kdo pak by chtěl být tak hloupý a dávat nějaký návod! Někjaký čas známost, s počátku lehýnké, neopětované stisknutí ruky, pak silnější již lehýnce opětované, pak několikeré začervenání se s jedné, několikeré zajiknutí se s druhé strany, pak slůvko k slůvku a již se najde formule, - každý by přísahal, že zcela „originální“, která musí as bavit každého a nejlepším přátelům se následujícího dne vypravuje as padesátkrát.*⁷⁰ V tomto fejetonu působí Neruda zpočátku konstatujícím dojmem, kde dokonce dokládá, že by nebylo vhodné podávat určitý návod na partnerství. V závěru však na příkladech vojáků či důstojníků setkávajících se s různými koketkami, jež nechtějí svazky, pobízí příkladem k sňatkům, s jejichž žádostí by neměli muži váhat. Autor tak tímto fejetonem jako by se snažil formovat chování mužů v soudobé společnosti týkající se vážnosti partnerství a následného svazku manželského. Neruda nabádá tedy tehdejší společnosti k důležitosti manželství mezi mužem a ženou, a upozorňuje na sporné představy o průběhu vztahu, jehož absolvování všech fází, které vyzdvihl v úvodu fejetonu, nemusí být podmínkou pro uzavření manželství.

V neposlední řadě z hlediska aktuálnosti zmíníme u tohoto autora fejeton *Popeleční myšlenky*, který velmi zajímavě předestírá čtenáři autorův námět k zamyšlení, jak v tehdejší společnosti byl pohřeb vnímán jako drahá záležitost, již si nemohou dovolit všichni. *„Všude slyšíme naříkat na „zlé časy“, na „těžký výdělek“, na „krach“, a zatím, když jde člověk po ulici, potká funus za funusem a vidí, že přec nemůže být tak zle, když sobě lidé pořád ještě dovolují tak drahý výdaj, jakým je u nás smrt. Dá se to vysvětlit jen*

⁶⁹ J. Neruda – Proti srsti – Praha 1904 – str. 35.

⁷⁰ J. Neruda – Žerty hravé a dravé – Praha 1927 – str. 33.

*tím, že umírání je u lidí pořád stejnou módou, a pro módu že lehkomyšlný člověk obětuje poslední krejcar.*⁷¹ Neruda tímto fejetonem tak trefně poukazuje na soudobou společnost, která pohřeb přetvořila sama sebou ve drahý špás a jakousi přehlídku lidí, které stejně zajímá na nebožtíkovi mnohdy jen dědictví. Ostře a velmi kriticky se tak Neruda staví k této neutěšené situaci v jeho společnosti, kdy se lidé s různým povoláním, jako například lékárníci, jeptiška, kněz a další, snaží z pohřbu vytěžit co nejvíce peněz bez ohledu na úctu k zemřelému.

3.2.2 VÍTĚZSLAV HÁLEK

Aktuálnost je prvkem, který bychom v Hálkových fejetonech našli v přemíře. Ve fejetonu *Nový rok* autor poukazuje na nesplněná předsevzetí, jež si lidé dávají vždy v souvislosti s nadcházejícím rokem. Přechází pak k zásadnějšímu problému tehdejší společnosti, že jen málokdo se snažil přejít od slov k činům. Celému českému národu i literatuře by do nadcházejícího roku přál právě toto. „*Avšak sotva se dostaví únor, a již nám spadnou mandle ... ve sněmě v menšině, v radě v menšině, dluhy ještě větší, ážio roste jako z vody - a než se sejde rok s rokem, jsme zase ve staré bryndě.*“⁷²

Fejeton *Volnost a rovnost* se v Hálkově pojetí stal jakýmsi obrazem smutného stavu etiky v tehdejší společnosti. Jde o posun významu určitých lidských vlastností, jakými jsou například talent, charakter či poctivá vůle. Hálek zde odhaluje tehdejšímu čtenáři také skutečnost, že národu pomáhá pouze peněžité jmění, a dobrý, poctivý člověk není již pro český národ bohatstvím. V závěru Hálek čtenáři vyslovuje zajímavou myšlenku, že v bohatství je těžké zachovat si poctivost, a naopak samostatnosti člověk v tehdejší společnosti těžko dosáhne bez bohatství. Marně budeme však u Háalka hledat v tomto sdělení jakousi revoltu či apel ke čtenářům, jak tomu často bývá u Nerudy.

Více než zajímavý je svým aktuálním náhledem fejeton *Podmořský drát*. „Drátem“ je přiblížen přenos informací mezi Amerikou a Evropou. „*Co jindy musilo svěřeno býti lodi, na několik neděl, to dospěje z Ameriky do Evropy nyní okamžikem blesku.*“⁷³ Tento Hálkův příspěvek krásně naznačuje čtenáři, jakou senzací bylo v tehdejší době urychlení komunikace mezi těmito světadíly. Hálek upozorňuje na neuvěřitelné možnosti, jež přináší technický pokrok.

⁷¹ J. Neruda – Žerty hravé a dravé – Praha 1927 – str. 35.

⁷² V. Hálek - Fejetony - 1959 - str. 7.

⁷³ V. Hálek – Fejetony – 1959 – str. 31.

Vhodně se podařilo Hálkovi vystihnout problematiku komunikace mezi tehdejší společností fejetonem *Papírová společnost*. Hálek zde zachytil jako způsob „papírové komunikace“ četbu novin. Příležitě konstatoval fakt, že lidé v jeho době si více nechají podsouvat náměty ke komunikaci četbou novin a nejsou schopni vymýšlet své vlastní náměty pro rozhovory. Přespřílišné čtení denního tisku tak narušuje přirozenou komunikaci.

Ruku v ruce s tímto tématem jde i fejeton *O našem životě společenském* zachycující pocit marnosti nad trávením volného času mládeže po hostincích a při tanci. „*V tom jsou všechna naše umění, všechny vědomosti, všechny snahy a tužby naše. Jest toho na život zpropadeně málo. .... Jsou-li hostince a kavárny jediným bydlištěm naší mládeže, věc se pak vyjímá docela jinak.*“⁷⁴ K této situaci se Hálek staví velmi kriticky, možná až s pocitem zoufání, kdy by byl rád, aby se mládež bavila i jinými způsoby, neboť představuje budoucnost našeho národa. Neopomíná zde také v krátkosti dotknout se myšlenky tzv. kávové společnosti dam, což představuje setkávání žen u kávy nad diskusí, spíše „drbání“ o společenských otázkách. V těchto setkáních nespátřuje žádný prospěch.

Z pohledu aktuálnosti stojí za zmínku i fejeton *Pražská reduta*. V ní autor naráží na myšlenku, že se Češi jako příslušníci jednoho národa málo smějí a musí se ke smíchu spíše nutit. Hálek nás jako národ porovnává ve fejetonu například s Italy, kterým se smích na tváři rodí sám od sebe. Dokonce zde Hálek chápe smích jako vlastnost, se kterou se člověk narodí, což zmiňuje v souladu s konstatováním, že nám Čechům právě snad tato vlastnost do vínku dána nebyla. Poukazuje zde dokonce na to, že se v tehdejší společnosti vyskytovali lidé zakuklení a nezakuklení⁷⁵, právě podle toho, jak moc se oddávali veselí na veřejnosti. Autor vnímá neschopnost Čechů více se usmívat za škodu pro náš národ, a proto nabádá v závěru fejetonu čtenáře k návštěvě reduty - maškarního plesu, který je k veselí dle Hála přímo stvořen. Každý se tam tak může naučit více se smát.

Naopak ve fejetonu *Kterakto stavíme* Hálek naráží aktuální problém proměny Prahy v důsledku rozrůstající se populace, a s tím spojené nové zástavby domů. Kriticky zde upozorňuje na úbytek zeleně v hlavním městě a především se velmi káravě staví k architektuře domů, které přirovnává k uniformám, kdy dům vedle domu vypadá velmi jednotvárně a bez sebemenšího nápadu. Hálek podotknul, že v Pražanech pak tyto stavby podněcují pocit smutku a omšelosti, a vybízel tak k většímu důrazu na zeleň ve městě, která člověku poskytuje prostor k odpočinku a rozjímání.

⁷⁴ V. Hálek – Fejetony – 1959 – str. 51 a 49.

Hojnost aktuálnosti ve fejetonech Vítězslava Háška završíme doložením fejetonu *Laciná literatura*, kde Hášek popisuje čtenáři tehdejší situaci, kdy se dle autora více produkovala literární produkce špatná a čtenářů přibývalo spíše do množství než jejich podstaty. Velmi tak poodhaluje svým fejetonem společnosti myšlenku, že je třeba pěstovat v lidech i mládeži více smyslu pro zájem o kvalitní literární počiny a znalost literatury vůbec. Především také konstatuje, že je velmi smutné, když si lidé vybírají knihy také dle toho, kde byli vydány a až poté se zajímají o jejich faktický přínos pro čtenáře samého.

3.2.3 EDVARD JELÍNEK

Vzhledem k tomu, že Jelínek, jak již víme, zachycoval ve svých fejetonech dění na Ukrajině a Litvě ve své době a život tamních lidí, najdeme v jeho článkách mnohdy popis aktuálních problémů či tradic, které byly pro tuto dobu či zemi vlastní.

Například v příhodě *Sluha paní Maršáلكové*, která zachycuje oddanou službu sluhy Josefa, bychom spatřili, jak se smetánka na Litvě jednala se služebnictvem. Na jednu stranu zde Jelínek poukazuje na to, jak byli svým sluhům na Litvě páni věrní, na straně druhé však autor upozornil na mnohdy nedoceněnou jejich oddanou službu. Často se tak setkával Jelínek s případy, kdy mohl obdivovat vzájemné harmonické vztahy mezi příslušníky různých společenských vrstev. „*Paní Maršáلكová byla někdy mrzutá a ulevovala si na Josefovi - ale on, jako by ji neslyšel a neviděl, i trpělivě vždy vyčkával, až se dobrý rozmar paní velitelce zas vrátí. .... To co činil ji Josef, nečinil ani za mzdu, ani ze zisku. Zde rozhodovali zajisté hlubší pohnutky, oprávněná vděčnost a věrnost.*“⁷⁵

V črtě *Malá Kaška* zase naopak autor velmi vhodně vystihl, jak na Ukrajině poznal vychované, ale i citlivé malé děti, což spatřil u Kašky, která nechtěla rozlítostnit kamarádku z chudé rodiny, a proto se raději rozhodla sundat své nové náušnice při její návštěvě. Autor tak zachytil ohleduplnost i u malého dítěte.

3.3 VĚCNOST VE FEJETONU

Na následujících stránkách se zaměříme na pojetí věcnosti ve fejetonu našich autorů, a to z hlediska pohledu, jak ve svém vyprávění dokáží přejít od popisu běžné věci ke zdánlivě obecnému tvrzení, ke zdánlivě moudré či obecně platné myšlence. Závažnost tohoto tvrzení však zironizují nebo převedou kruhem opět do kontextu všednosti.

⁷⁵ E. Jelínek - Črty litevské - Praha 1886 - str. 48, 52.

3.3.1 JAN NERUDA

Například ve fejetonu *Kobližky* se podařilo Nerudovi od popisu masopustních slavností a příprav na ně přejít až k myšlence, jak se za každým takovým svátkem musí skrývat někdo moc šikovný, který dokáže z tak obyčejného produktu, jakým je mouka, vykouzlit něco tak opěvovaného, jako jsou právě masopustní kobližky. *„Naučil-li se pražský mistr pekařský od některého výtečného kobližkám(,) jak se to dělá, aby z jedné libry mouky vyfouklo se 220 kusů pětikrejcarových kobližek, zavře se, kdykoli je peče, do své dílny a tvoří tajně. Myslím, že je v tom motiv mravní, „co konáš dobrého, máš konat skrytě. Už jsem zas u té dobroty! A ona kobližka tu svou dobrotu kryje co nádivku ve vnitru svém, jako každý v pravdě dobrý člověk!“⁷⁶* Od běžné věci, jako je zde výroba kobližek, přejde tak Neruda k vážnějšímu zamyšlení nad přirovnáním kobližku s marmeládou k člověku a jeho skryté dobrotě. Závěrem však ze své roviny vážného povznesení sejde zpět do všednosti, ba dokonce v tomto případě vážnost celého svého předchozího vyprávění ironizuje.

V *Posvícenském přechodu k přípitku na české Vašky* zase Neruda od popisu posvícenských slavností a jejich průběhu přechází k myšlence důležitosti dobrého jídla a stravování vůbec tak potřebného pro šťastný život, lidské tvoření a lásku v životě. *„Kdo sobě neváží božích darů, kdo nejí rád dobře, není hoden, že naň slunko svítí. Jídlo je codenní znovuzrození nás všech, bez jídla není žádné tvoření, žádný život, žádná láska, a bez lásky a tvoření není žádný bůh.“⁷⁷* A vrcholem důležitosti stravování je například i sám bůh. I v tomto fejetonu tak můžeme spatřit typického Nerudu, na kterého jsme zvyklí, že on sám se zamyslí nad tak všední věcí, jako je jídlo a jeho význam v lidském životě, povznese se do roviny, kdy spatřuje v jídle až znovuzrození člověka, který bez něj neumí tvořit. Návratem zpět do všedního kontextu ironicky podotkne, že bez lásky by nebyl žádný bůh.

K důležitosti vlastenecké myšlenky a jejího udržení v české společnosti se zase dostává Neruda přes změnu měrných jednotek z holby na litr, kdy považuje i tento nepatrný jev za ohrožení vlasteneckého smýšlení. I tak drobná věc, jako tradiční měrná jednotka holba a její zánik, může znamenat nedozírné následky pro český národ jako takový. *„Nejvlastnější české míry, myslím ty ryze národní, zůstanou vzdor metrů přece netknuty. Česká hospodyně může také nadál bédovat, že nemá doma „ani náprstek vody“ a „ani za nehet mouky“, můj nakladatel mne smí také po Novém roce ještě zvat „na lžičku polívky“, Jakub Malý bude pořád „na celou píď“ slavný a staročeské politice bude k úspěchu scházet také pořád jen*

⁷⁶ J. Neruda – Žerty hravé i dravé – Praha 1927 – str. 43.

⁷⁷ J. Neruda – Žerty hravé i dravé – Praha 1927 – str. 44.

„tesařský chlup.“⁷⁸ Nerudovi se zde podařilo v souvislosti s popisem piva a jeho měrných jednotek ironicky nadhodit vlastenecký záblesk, od něhož se vrací do života popisem bédování české hospodyně. S určitou dávkou ironického nadhledu odlehčil autor toto téma. Rozhodně nemínil vážně, že by se i za tak drobnou skutečností, jakou byla změna míry, skrývalo ohrožení národa.

V tomto fejetonu je také zajímavé, jak se na změnu měrných jednotek dokáže autor podívat z hlediska gramatického rodu ženského v případě holby a mužského v případě nastupujícího litru a pomýšlet v souvislosti s tímto tématem na mužskou nadřazenost. Nutno však podotknout, že v Nerudově sdělení opět můžeme spatřit jakousi ironii. „*Že prý už se nehodí pro naši dobu, že prý už sestárla. Smutný osude ženského půvabu. Odstranili ji úřadně, zrovna jakoby šupem. Na její místo dali ted' muže, litr. Že prý je stálý, určitý, časový.*“⁷⁹

V řadě fejetonů se Neruda pozastavuje také nad problematickou situací odměňování spisovatele, kterou autor sám zažil. V jednom ze svých fejetonů se dostává přes konstatování této skutečnosti až k vážné myšlence smyslu práce spisovatele, kdy porovnává jeho činnost s ostatními povoláními. „*A od koho pak chce peníze za své dílo? Objednává si je někdo u něho? Nikoli, on pracuje z vnitřního popudu, on musí básnit, on sám má nejvyšší radost ze spředených svých snů - potěší-li pak ještě někoho jiného, je to náhoda, ne úmysl.*“⁸⁰

Nerudovi se tak tímto fejetonem podařilo jaksi povznést nad pouhý problém malého honoráře. Na rozdíl od ostatních profesí právě spisovatel pracuje a tvoří s láskou, a vždy pro své vlastní potěšení, a až poté pro potěšení čtenáře. Vždy však přistupuje ke své práci zodpovědně a bez předchozí představy výdělků.

Své umění ironie Neruda bravurně ukázal ve fejetonu *Lékařky, kněžky a právničky*, kde se s autorem dostáváme do zamýšlení nad zastoupením mužů a žen v jednotlivých profesích. Od prostého popisu tehdejšího stavu ve společnosti, tak Neruda přechází k velmi ironickému postoji v konstatování přínosu žen v určitém povolání. „*Ano, mějme důvěru v lékařky, co pak nás to může stát, nanejvýš život! Vždyť budou smět zabíjet jen nemocné, žádného zdravého, a nemocný už nyní je každý „ve velkém nebezpečí“, jakž tvrdí každý lékař - zcela bez satiry na sebe. Já mám důvěru obrovskou, a jakmile bude první lékařka,*

⁷⁸ J. Neruda – Žerty hravé i dravé – Praha 1927 – str. 54.

⁷⁹ J. Neruda - Žerty hravé i dravé - Praha 1927 - str. 58.

⁸⁰ J. Neruda - Žerty hravé i dravé - Praha 1927 - str. 91.

*ihned ji zavolám a dám si od ní ostříhat nehty na pravé ruce, na levé to dovedu vždycky sám.*⁸¹ Závěrečnou větou v této ukázce, jako by Nerudova ironie sklouzla až k znevážení ženské práce v netradičním povolání.

Ve fejetonu *Cesta po tramvaji*, kde autor popisuje celou svou cestu tímto dopravním prostředkem až na konečnou na Smíchov, je velmi zajímavé, jak autor počíná své vypravování zachycením určitých zajímavostí, kterých si všímá při cestě tramvají, všední pro celou řadu čtenářů. Z této myšlenkové roviny pak ale jako vytržen od prostého popisu osob a okolí se na konečné zamyslí nad samotou, která jeho i ostatní cestující v této době stále obklopuje, jako ji pocítil v dopravním prostředku. *„Nevím, kolik jsem tak prosnil štaci - náhle stojíme, jsme na samém konci Smíchova! Kolem velebné ticho. Na nádraží ani človíčka, na silnici ani duše. Co teď? - V tom vyskočila tam z jednoho hostince sklepnice, zatočila se vesele, zakvikla a zase zmizela. Pěkná holka! - Vidím u hostince zahradu, v ní sedí lidé, ženské! - Snad tam najdu pro svou samotu rým!”*⁸² Od pocitu samoty, který ho zastihl na samém konci Smíchova, od smyslu samoty v lidském životě se nakonec oprostí, a jakoby mávnutím podsouvá čtenáři radu, aby konec samoty vyřešil společností milé ženy, která mu připomíná nalezený rým.

Na tuto tematiku volně navazuje i fejeton, u kterého se nechal autor inspirovat obsahem dopisu od jednoho svého čtenáře. Šlo o to, zda může být člověk omezen v plnohodnotném společenském životě svou tloušťkou. Vážnost této situace, která graduje rozhodnutím o samotě, Neruda bravurně odlehčil formou satirického konstatování. Přirovnal tento problém k tlusté kletbě, kterou mete světu v tvář tak, jak si asi zřejmě přál jeho čtenář, když mu ji zasílal k otištění. *„Ale chlapičku, ty jsi za těch několik neděl sesílil! To bylo první slovo - nejlepšího mého přítele. Obrátil jsem se na opatku. Zřeknul jsem se přítel, zřeknul vši společnosti, oddávám se pro vždy samotě. Ale tlustou kletbu metám světu v tvář, prosím, abyste ji vytiskl nejmasnější černí svou, a znamenám se. Váš utrápený.”*⁸³

3.3.2 VÍTĚZSLAV HÁLEK

U tohoto autora spatříme schopnost vyjádřit přechod od běžné události k obecnému tvrzení s jasným patetickým nádechem. Na rozdíl od Nerudy se nad daným problémem nepovznese, zůstává v hlubokém zamyšlení s jakýmsi apelem či touhou po změně.

⁸¹ J. Neruda - *Žerty hravé i dravé* - Praha 1927 - str. 99.

⁸² J. Neruda - *Žerty hravé i dravé* - Praha 1927 - str. 133.

⁸³ J. Neruda - *Žerty hravé i dravé* - Praha 1927 - str. 265-266.

Například u fejetonu *Podzimní myšlenky*, kdy na počátku přirovnává melancholickou náladu tomuto ročnímu období. Hálek se dostává na pozadí podzimu ke svému smutku ze soudobé situace v Evropě, a předkládá čtenáři výčet neradostných historických událostí dějících se v posledních měsících. V závěru ještě hluboké zamyšlení graduje zmíněním touhy všech národů po myšlence svobody, která je hnala v jejich historii již od počátků. „*Myšlenka svobody tak dlouho potrvá, pokud potrvají národové.*“⁸⁴

Naopak v příspěvku *Jemné svědomí* se zase autor od zachycení kritické situace hladu a chudoby dostává k výkladu, jak boháči a prostí lidé nahlízejí na prohřešky. Konstatuje také skutečnost, že němečtí žurnalisté vždy čekali po vídeňských skandálech na to, až pochybí Češi, a pak vše najednou připsali k ostudě celému národu bez rozdílu, zda se jednalo o spravedlivý soud, nikoli. Mnohokrát jsme se tak dle Hálek mohli setkat s nespravedlivými soudy, které však společnost díky síle novin vzala za své. „*Nač také dělati mnoho křiku při takové události politování hodné, když se poctivý člověk jednou zapomněl a peníze dělníků zpronevěřil! Ten pokřik lépe si nechati až na dělníky samé, až ti něčeho se dopustí!*“⁸⁵

Ve fejetonu *O našem životě společenském* začíná Hálek své myšlenky popisem pohostinství a jeho odlišností u různých národů. Dále se však s Hálkem přesouváme k zoufání nad pohostinstvím českým, které si utváří nepříznivou nálepkou předstírání. Podle Hálek prý například Rusové pozvou hosta prý na to, co by jedli i v jeho nepřítomnosti, a host si tak prý může vytvořit realistickou představu o tom, jak taková ruská domácnost opravdu funguje. To působí na hosta upřímněji nežli ta naše domácnost česká. Hálkovi se podařilo odhalit příčinu naší špatné hostitelské pověsti, nápravu však nenalézá. „*Když Rus pozve Rusa, pohostí jej zrovna tím, co by byl požíval i bez hosta. V celém hospodářství ten toliko učiní jen rozdíl, že se přiběře všeho vařila o tolik více, mhoho-li se počítá na jednu osobu.*“⁸⁶

Naopak ve fejetonu *Národní desertéři* Hálek v úvodu seznamuje čtenáře s možnostmi cestování a emigrací do různých zemí, které využívá celá řada našich významných osobností. Postupně se však dostává tíživé úvahy nad odchodem velmi dobrých vědců, spisovatelů i umělců. Jim také vytýká, že není správné, když opouštějí svou vlast v čase jejich potíží, neboť ihned poté, co se ze svého špatného období jejich vymaní, rádi se vracejí a hrdě ji reprezentují. Dle autora by každý měl svou vlast reprezentovat a hájit její

⁸⁴ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 17.

⁸⁵ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 28.

⁸⁶ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 47.

zájmy, jak se říká v dobrém i zlém, a stále ve všech jejích časech ji podporovat, a zastávat se tak o její rozvoj. „*Ano, až se vám povede lépe, to jest jiná, pak já se zase k vám hezky vrátím, budu se radovati s vámi, budu volati sláva!*“⁸⁷

V příspěvku *Žebráci u Fingerhuttů* se podařilo Hálkovi popsat lidskou dobrotu, která poskytuje zdarma potraviny žebřákům. Je to kontrast s bídnou situací chudoby a jejího rozmachu v tehdejších pražských poměrech. V pozadí ale také autor upozorňuje čtenáře na lidskou závist a lakotu - řada žebřáků, kteří se za chudé jen vydávají, aby tak dostali zdarma svůj díl chleba a ušetřili na svém živobytí, zneužívají dobroty paní Fingerhutové. „*Často ovšem též vidět, že mnohý obdařený, jenž předtím kulhal, se narovná na ulici. Kdož by jim to chtěl zazlít?*“⁸⁸

Velmi zajímavý je z hlediska věcnosti fejeton *Drotaři v Praze*, který čtenáři ukáže těžkou situaci dráteníků. Potýkají se totiž se zaměstnatelností. Jen málo z hospodyní již potřebovalo jejich služby. Keramické nádobí bylo nahrazeno litým a drotaři tak místo práce a výdělku žádají od hospodyněk kousek chleba na zahnání hladu. Mnohdy se dostávají do žebřáckého stavu, zájem o jejich řemeslo upadá.

Dále za povšimnutí z hlediska věcnosti stojí fejeton *Měšťanská beseda*. Právě zde autor líčí tíživou situaci za pruské okupace Prahy. S ní souvisel i pruský vliv v divadle a umění, tedy i v Měšťanské besedě. Od konstatování, jak je Beseda důležitou a krásnou stavbou s celou řadou funkčního využití, se dostává autor opět k rozpravě nad kritickou situací německého vlivu na umění u nás, a tedy také v Měšťanské besedě. Zajímavé je však, jak autor dokáže ve své rozpravě dojít od stěžejní myšlenky až k drobnému detailu, tj. ke knize přání, jež se nachází v této budově. Aby tak podtrhl ve čtenáři význam této kritické situace a zesílil jeho jakousi potřebu soucítit s národem, seznamuje ho s knihou přání, kterou vnímá jako věrný obraz osudů národních.

Až neuvěřitelně působí Hálkova schopnost bravurního popisu ve fejetonu *Život na Vltavě, jakým by mohl být*. Autor své vyprávění začíná u Vltavy, kterou spatřuje jako stříbrný pás vedoucí královským městem, a velmi vytyká tehdejší společnosti pražské, že tomuto krásnému úkazu, jež mají přímo před očima, neposkytují tolik zaslouženou pozornost. Autor spatřuje na Vltavě i veslující dámy, což pro něj představuje něco naprosto nemyslitelného a více než podivuhodného. Snad bychom mohli podotknout, že se Hálkovi více přičila představa veslující ženy. Touto představou byl vytrhnut z každodenního

⁸⁷ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 64

⁸⁸ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 142.

stereotypu. Je velmi zajímavé, jak dokáže opět z obecné roviny popisu pražské vodní dominanty přejít ke společenskému zamyšlení se nad činnostmi, které byly v Hálkově době vyhrazeny spíše mužům. Ani v závěru tohoto fejetonu však nenajdeme u této otázky jakési rozuzlení či nadhled a návrat k obyčejné všední věci.

Na závěr z hlediska věcnosti ve fejetonech Vítězslava Háška je vhodné uvést také velmi zajímavý příspěvek *Malé procházky po Praze*, ve kterých autor vzpomíná, jak poznával Prahu a velmi ho zaujal až v pozdějším poznávání města Týnský chrám. Ten vnímá autor jako neobyčejně krásnou stavbu města, u které spatřuje její nedostatek, a to především v poloze, kde se nachází a ze žádné strany tak není vidět tato památka celá. Opět počíná i zde Hášek své konstatování u pochvalných výroků na Týnský chrám, kdy se nevydrží těšit z krásy této památky a přechází pozvolna ke sdělení rozmaru Prahy, která tak krásnou památku nedokázala docenit, a naopak ji ukrývá před zraky jejích obdivovatelů. Ve své rozpravě pak dokonce Hášek porovnává Týnský chrám a situaci ohledně financování památek z Benátkami, čímž ještě více ve čtenáři vyvolá pocit marnosti a nutnosti v zamyšlení se nad osudem této památky. „*Do Vlašských Benátek dávala vláda rakouská osm milionů ročně, pouze na restaurování památek uměleckých, hlavně na udržení benátského chrámu sv. Marka. ...Staroměstské náměstí jest co do uměleckých památek pravou pouští.*“⁸⁹

3.3.3 EDVARD JELÍNEK

I u tohoto autora by všímavý čtenář jistě ocenil jeho schopnost bravurně a především věcně vystihnout určité své myšlenky a záměry na pozadí příběhů z Ukrajiny a Litvy. Jeho hlavním cílem ve fejetonech z hlediska věcnosti je zajisté popisný postup, který vnímá jako hlavní podstatu svého sdělení ke čtenáři. Nenašli bychom u něj žádné prvky apelu či ironie jako u Nerudy, stejně tak jako jeho črty nemůžeme označit za příběhy s nádechem patosu jako je tomu u Háška.

Například v případě fejetonu *Při bílém mazuru* je velmi zajímavé, jak se Jelínkovi podařilo na pozadí příběhu o Cesii a jejím boji o získání dopisu od milého vystihnout, jaké poměry panovaly mezi jednotlivými společenskými vrstvami v tehdejší době na Litvě. Svým vyprávěním tak poskytl čtenáři velmi věcné vyobrazení vztahů mezi jednotlivými společenskými vrstvami.

⁸⁹ V. Hášek – Fejetony – Praha 1959 – str. 211 a 216.

Naopak ve fejetonu *V šlépějích náhody* oceníme autorovu výjimečnou schopnost, jak na příběhu Hieronyma a jeho cest po Litvě dokáže vystihnout sílu otcovské lásky a především její nekonečnou možnost a podoby tohoto citu, se kterými se mezi lidmi můžeme setkat. Z hlediska věčnosti je u tohoto autora asi nejvíce výstižné uvést jako příklad fejeton *Vlk*. Právě v jeho příběhu si můžeme povšimnout, jak autor na příkladu střeleného zvířete dokáže ukázat čtenáři, že i tak obyčejná věc či zvíře, jako je v tomto případě vlk, může pro jednoho člověka znamenat více než pouhé zvíře, a pro druhého naopak předmět běžné denní rutiny. Konkrétně v tomto fejetonu vidíme, jak pro pana Hipolita představuje vlk prostředek, jak rozveselit své vnučky, které tak díky němu činí každý den šťastnými, a naopak pro vypravěče a Grabowského představuje pouze objekt vhodný pro střelbu.

V příspěvku *Na panství Něsvěžském* se zase Jelínkovi podařilo v pozadí příběhu čtenáři podsunout myšlenku, že lidská lež nemusí vždy představovat jen zlo a neštěstí, ale naopak. V případě tomto mluvíme o lživém přiznání postřeleného vojáka, který se vydává za oběť dávné střelby pana Ondřeje, který s myšlenkou, že někoho smrtelně zranil, nemůže žít. Ve správný okamžik dokáže tento čin naopak udělat někoho šťastným bez toho, aby bylo jinému člověku ublíženo. Stejně tak jako v předchozích črtách i zde autor popisuje skrze vlastní příběh chování lidí na Ukrajině a Litvě, kdy se především zaměřuje na dobré skutky či důsledky lidského jednání.

Na příběhu *Malé Kašky*, se kterou se Jelínek při svém putování také setkává, zase poukazuje hned na dvě důležité věci. Jednou z nich je zajisté skutečnost, že výchova dítěte se velmi odráží na formování charakteru dítěte samého již od jeho útlého dětství. A druhou velmi podstatnou myšlenku představuje v tomto fejetonu schopnost i tak malého dítěte, jakým zde byla Kaška, projevit svojí nesobeckost a především vysokou míru empatie již v tak malém věku, kdy by se tento způsob lidského jednání mohl od malé Kašky leckterý dospělý přiučit.

Například lze ještě uvést fejeton *Tomko*, kde zase prostřednictvím příběhu o opakovaných požárech, jako by chtěl autor čtenáře popíchnout k zamyšlení nad odpuštěním jako lidským skutkem. V závěru totiž autor poukáže na to, že nedostatek lidského citu a pochopení druhých může přivést člověka až na samý konec života. Opět zase k tomuto závěru využil Jelínek dokonalého popisu svých zážitků z Litvy, kdy se on sám pokoušel hlavního hrdinu črty Tomka přimět k cestě lepším životem.

3.4 JAZYK A STYL

I přesto, že všichni tři autoři tvořili své fejetony zhruba ve stejném časovém období, se u nich objevily jisté odlišnosti z hlediska jazykového a stylistického. Proto pohlédneme na každého autora zvlášť a jeho zvláštnosti v jazykovém zpracování textu se pokusíme přiblížit.

3.4.1 JAN NERUDA

V jeho fejetonní tvorbě spatřujeme celou škálu jazykových prostředků, které dle komunikačního záměru a tématu fejetonu volil. Pokud se jednalo o fejetony zachycující jeho putování po cizině, vydané souborně ve sborníku *Obrazy z ciziny*, je zde hlavním komunikačním záměrem celého fejetonu popsat čtenáři, jak daná zajímavost vypadala či jak na samého autora prostředí ciziny působilo. Naprosto odlišné z jazykového a stylistického hlediska se nám jeví fejetony s tematikou pražskou nebo jejími obyvateli. Na rozdíl od cestopisných fejetonů, kde Neruda převážně vystupuje v ich formě způsobem vypravování, zde se střídá ich forma s er formou i autorským plurálem, a to především v závislosti na tom, zda autor ke čtenáři směřuje se záměrem vypravování, výkladu či poučení. Pro lepší představu uvedeme ukázkou z jednoho fejetonu, kde autor vystřídá více forem. *„Také nedbejte toho, jste-li první, druhou nebo třetí láskou. Ani nestůjte o to, abyste byli první. Saphir praví, že první láska dívčina vždy padne na někoho nehodného.“* .... *„Cituju zase jistého učence, pravím-li, že děvče dívá se na každého mužského jako na vykupitele, který z ní může sejmout dědičný hřích „panenství“ a dát se pro ni přibít na kříž manželský.“*⁹⁰

Tady si můžeme u Nerudy povšimnout, jak dokáže i v rámci jednoho fejetonu vystřídat více druhů forem podle toho, s jakým komunikačním záměrem ke čtenáři chce přistoupit. Pokud se jedná spíše o vyprávění, volí autorský plurál či er formu a naopak v případě apelu na čtenáře či jeho poučení užívá pro větší autentičnost ich formy.

V souladu se specifikací Nerudova komunikačního záměru si můžeme dále povšimnout, že v případě užití er formy se setkáváme s autorovou snahou o objektivizování daného sdělení. Na druhé straně v jeho fejetonech však najdeme řadu příkladů ich formy, kterou jsme výše zmínili, a Neruda ji volí pro své fejetony především s cílem subjektivizace daného vyjádření. Daná subjektivizace zajistí čtenáři ještě větší pocit osobitějšího sdělení od autora.

⁹⁰ J. Neruda – *Žerty hravé i dravé* – Praha 1927 – str. 32.

V řadě fejetonů vyprávěných er formou bychom našli také hojně přímé řeči, kterou zde autor užívá se záměrem zesílení subjektivního prožitku pro čtenáře. Tento jev můžeme doložit na fejetonu, ve kterém autor ožíví sochy na Karlově mostě - sochy se tak stávají historickými postavami, jež spolu komunikují. „*Kosmas: Smím se tvé Výsosti, paní vévodkyně, zeptat po tvém zdraví?...Ludmila: Ach, to měnivě počasí, to moří! Krk se ozývá už zase - bolí!*“⁹¹ Docenit na této ukázce musíme nejen schopnost Nerudy přiřadit dialog neživým sochám, ale za povšimnutí stojí i tematika hovoru se skrytým odkazem na historii.

U Nerudy jako jediného z našich tří autorů bychom z jazykového hlediska dále mohli docenit jeho schopnost využití tzv. vnitřního monologu. Jedná se o promluvu autora se sebou samým, jež může ve čtenáři vyvolat pocit přímé přítomnosti autora, který vystoupí z pásma vyprávěče a vstupuje do pásma řeči postav. Pro ukázkou působení takového prostředku uvedeme následující úryvek. „*Poslouchej, můj milý*“ – *já si totiž říkám můj milý* – „*co pak jsi jen Čechem? Nejsi také Rakušanem? Nemůžeš volně a svobodně na perutích své fantazie zaletět si kam chceš?* – „*No to se rozumí.*“, *odpověděl jsem si radostně, a zalítl na Dunaj.*“⁹² Prvek vnitřního dialogu se objevuje také ve smyslu oslovení čtenáře přímou otázkou. „*Nechtěl bych mít ve svém majetku lebku nějakého slavného muže! Chtěl ty bys, čtenáři? Např. lebku Kollárovu?*“⁹³

Pokud bychom se na fejetony Jana Nerudy měli zaměřit také z hlediska užití jazykových prostředků z různých rovin, jako například spisovné, nespisovné, nářeční či cizojazyčné, zajisté budeme překvapeni. Rozdílné tak budou například fejetony ze sborníku *Obrazy z ciziny*, kde spatříme prostředky převážně z roviny spisovného jazyka. Jakýsi opak budou pro nás představovat fejetony ze sborníků *Proti srsti* či *Žertů hravých i dravých*, kde bychom si již mohli všimnout v textu i prostředků nespisovných či nářečních. „*Monarchové koukali se na sebe, začali přešlapovat a na jejich tváři jevila se jakás ouzkost.*“ .... „*A který pak je černej v zadu?*“⁹⁴ Právě užití hovorových jazykových prostředků představuje jeden z mnoha znaků, kterým se Neruda odlišuje od Hálovy a Jelínka, již těchto prostředků využívali pramálo.

V *Obrazech z ciziny* se vzhledem k jejich tematickému zaměření můžeme setkat i s prvky cizojazyčnými. Těch užívá Neruda především pro kolorit daného vyprávění z určité země, kterou navštívil, a také pro čtenářův autentický pocit. „*Benátky stojí na jehlách,*

⁹¹ J. Neruda - *Proti srsti* - Praha 1904 - str. 97.

⁹² J. Neruda - *Proti srsti* - Praha 1904 - str. 36.

⁹³ J. Neruda - *Proti srsti* - Praha 1904 - str. 102.

⁹⁴ J. Neruda - *Žerty hravé i dravé* - Praha 1927 - str. 23 a 24.

*zaražených do mořských bahen čili lagun. Po lagunách jdou ulice čili calle, vlastně uličičky,, z laguny na lagunu jdou mosty, jichž je ke čtyřem stům, a mezi lagunami jde as půl druhého sta kanálů čili rií. Největší z těchto se nazývá Canal grande, benátsky Canalazzo, kdysi ložisko řeky Brenty.*⁹⁵ V této ukázce dokonce Neruda využil cizojazyčných výrazů přímo k jakémusi výkladu a popisu benátského prostředí.

Prvkem, kterým velmi oživuje Neruda své fejetony, je také přirovnání. „Malý je jen licitační sál, ale živý jako mraveniště a hlučný jako Tandlermarkt. ... Pani Fotetka běže teď od něho peníze a připadá mně v tom okamžiku jako polomrtvý pavouk, jenž se polomrtvými mouchami živí. ... To všechno míním, vypravuju a povídám ale jen proto, abych nějak šikovně potměšilým způsobem slavné redakci dal na vědomost, že se přihlašuju zas k práci. Nad čímž radostí řehtám jako veselý drožkářský kůň. Vždyť už lítám zas po pražských ulicích zrovna jako vlaštovka!⁹⁶ Vždy tak užívá Neruda přirovnání pro popis určitých činností, míst či lidí pro obraznější představu čtenáře.

3.4.2 VÍTĚZSLAV HÁLEK

Hálek se svým jazykovým zpracováním fejetonů od předchozího Nerudy odlišuje v řadě směrů. Jedním z nich je také komunikační záměr, se kterým své fejetony psal. V případě ohlednutí za tímto stylistickým prostředkem u Hála shledáme dva různé typy. V celé řadě jeho fejetonů bychom našli neutrální a informující statě, ve kterých Hálek seznamuje čtenáře s danou problematikou prostřednictvím autorského plurálu, kterým jako by chtěl ve čtenáři vyvolat pocit, že se jej daná skutečnost přímo dotýká. Dané sdělení tak působí subjektivněji, kdy svým autorským plurálem vtáhne čtenáře do svého vyprávění.

U Hála se však můžeme setkat i s případem, kdy do fejetonu vložil i komentáře postav z vyprávění ich formou. „*Ano, až se vám povede lépe, to jest jiná, pak já se zase k vám hezky vrátím, budu se radovati s vámi, budu volati sláva!*⁹⁷ V tomto případě se Hálkovi užitím přímé řeči jedné z postav naopak ještě více podařilo potvrdit objektivní vyznění celého fejetonu.

V řadě Hálkových fejetonů bychom však spatřili také velice důležitý konstatující, někdy až vyzývající komunikační záměr, se kterým čtenáři autor podsouvá své myšlenky, a vybízí ho více než otevřeně k zamyšlení, ba dokonce někdy jako by vybízel Hálek svého čtenáře k jakési revoltě či konkrétním činům. Tuto skutečnost bychom mohli doložit na příkladu

⁹⁵ J. Neruda - *Obrazy z ciziny* - Praha 1909 - str. 280.

⁹⁶ J. Neruda - *Studie krátké a kratší* - Praha 1894 - str. 179, *Proti srsti* - Praha 1904 - str. 68.

⁹⁷ V. Hálek - *Fejetony* - Praha 1959 - str. 62.

ukázek z fejetonů *Několik slov o statečnosti osobní* a zajisté především na bojovém způsobu psaní v *Epištolách k našemu studentstvu*. „*Systém špiclovský tu bujívá v nejmocnější pahejly. Učitelové a profesori bývají namnoze tací psychologičtí slabochové a pedagogičtí neznalové, že kolem sebe raději hromadí takové žáky, kteří jim donášejí lži i pravdy o soudruzích svých, kteří učitelovým slabým stránkám lichotí, takové žáky, kteří u přímějších povah svých spolužáků platí za nestvůry, jimiž také doopravdy bývají.*“ Většina čtenářů tu pochopí apel či jasnou výzvu, která z tohoto sdělení autora bezesporu vyzařuje.

„Ve vás se vzhlíží vaše rodná vlast, jako v zrcadle, ve vás cítí perutě duše své, ve vás poznává cosi nehynoucího, věčného, ve vás vidí uskutečněný sen, jakoby kus oblohy nebeské na zemi.“⁹⁸

Z hlediska jazykových prostředků bychom mohli konstatovat, že Hálek především píše v rovině spisovného jazyka. „Diplomacie spíc myslíc, že koná, a od slov, jež ze snu mluvíme, k slovu pravému, poctivému jest veliký krok.“⁹⁹

S ohledem na Hálkovu vytříbenou znalost českého jazyka u něj můžeme zajisté spatřit i velmi zdařilou snahu o užití metonymie či přirovnání, které tak ještě více přispívají k stylistické bohatosti textu. „Naše dramatické básnictví, i když dospěje k největší výši, vždy bude tak úzce spojeno s Klicperou jako strom s kořenem. .... Spolek ten přišel jako jarní déšť na vyprahlou půdu.“¹⁰⁰ V díle V. Hála bychom našli také v souvislosti s přírodou řadu personifikací. „Jeť jedno slunce na nebi, a třeba netopýři slavili nyní svátek, oheň jeho nezhasnou, ani žár jeho nezakryjí.“¹⁰¹

3.4.3 EDVARD JELÍNEK

I tohoto autora můžeme z jazykového pohledu na jeho dílo považovat za odlišného, a to především díky jeho jasnému komunikačnímu záměru ve všech črtách, ať už se jedná o ty litevské či kozácké.

Čtenář se setkává u Jelínka s příběhy či statěmi, které mají pro něj jasný informační charakter. Ten se dá v mnohých případech považovat za popisný, ať už se jedná ze strany autora o popis místa, lidských osobností či životní situace na Ukrajině a Litvě. Jelínek tedy neužívá dále příběhu k dalšímu postupu a zůstává v rovině, z níž vychází.

⁹⁸ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 99.

⁹⁹ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 15.

¹⁰⁰ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 331 a 359.

¹⁰¹ V. Hálek - Fejetony - Praha 1959 - str. 24.

V některých jeho črtách se můžeme také pozastavit nad jakousi skrytou myšlenkou, kterou autor chtěl snad čtenáře nutit v zamyšlení nad danou problematikou. Například v níže uvedené ukázce si povšimneme Jelínkovy snahy podsunout dokonce čtenáři představu, že ony lázně nejsou opravdu tak krásné, jak si je mnozí z nás představují. „*Nechci přepínati i povím tudíž upřímně hned v první řádce, že Druskieniky nejsou nižádným Čimborasem. Ale ani to nebudiž Druskienikám na škodu, tím spíše, jelikož vás hodlám s předními litevskými lázněmi seznámiti jen několika črtami.*“¹⁰² Jelínkův dovětek, že těmto lázním bude věnovat pouze několik črt, jako by čtenáři naznačil, že více jeho pozornosti si tento jev nezasluhuje. V této ukázce také ihned můžeme poukázat na dva další důležité jazykové jevy. Jedním z nich se Edvard Jelínek svým jazykovým podáním zcela odlišuje od předchozích dvou autorů. Jedná se o ich formu, kterou užívá ve všech svých črtách v obou sbornících, a to především z toho důvodu, že se jedná vždy o autorovo vlastní vyprávění z jeho cest po Ukrajině a Litvě, proto netřeba, aby volil er formu či autorský plurál, neboť takto zajistil svým črtám dokonalou autentičnost pro čtenáře. Z každého jeho vyprávění je tak velmi patrné, že Jelínek opravdu všechny své postavy, o kterých vypráví, znal, proto je schopen mistrně vystihnout v mnohých případech i jejich charakteristiku. Pro lepší představu uvedeme Jelínkovo mistrné vyobrazení jedné z hlavních postav črt - malé Kašky ze stejnojmenné črty. „*Kašce bylo všeho všudy asi šest let, ocitovala se tedy ve stáří, které samo o sobě je nebem. Ani kdyby nebyla hezká, musila by se líbiti, jako každé dítě. Ale Kaška byla skutečně hezounka, i nepřeháním, povím-li, že by ji každý malíř mohl upotřebiti za vděčný model nejroztomilejšího andílka. Na celičkém jejím tílku, tak jemném a rozmilém, nebylo ani jediného rysu ostrého: vše kulaté, boubelaté, dokonale pravidelné. Oči chrpové, rty krvavé, vlásky jako len...No, no! pomyslíl jsem si hned v prvním okamžiku.*“¹⁰³

Shodným znakem jazykovým u Hálek i Jelínka je jejich způsob užívání spisovné češtiny, která tak dodává Jelínkovu vyprávění jisté kouzlo.

Vzhledem k tomu, že se Jelínek ve svých črtách zabýval životem a příhodami z Litvy a Ukrajiny, spatřili bychom v případě jeho díla i celou řadu výrazů cizojazyčných. Velmi časté je zde například slovo versta, které představuje měrnou jednotku. „*Jak daleko má kozák do města? „ptal jsem se po chvíli. „Skoro padesát verst.(!)“ zněla odpověď.*“¹⁰⁴ Dalším nejčastějším slovem, které si čtenář díky jeho hojnému výskytu čtenář osvojí, je

¹⁰² E. Jelínek - Črty litevské - Praha 1886 - str. 113.

¹⁰³ E. Jelínek - Črty litevské - Praha 1886 - str. 159.

¹⁰⁴ E. Jelínek - Črty kozácké - Praha 1885 - str. 52.

molodec, jímž je myšlen mládenec či jinoch. „*Nedivte se tedy, že v tu dobu kozačky od řeky utíkají a že molodci proto se jim neposmívají.*“¹⁰⁵

I Jelínek dokáže ve svých črtách užít přirovnání v kontextu popisu postav či kraje. „*Vlas měl stříbrný, polský vous i kníry bílé jako napadlý sníh, oko laskavé a upřímné, hlas plný srdečnosti a dobroty.*“¹⁰⁶

Jelínek si také ve svých črtách uměl velmi dobře pohrávat s personifikací, kdy lidské vlastnosti často přiřkl přírodě či všemu s ní souvisejícímu, když opěvoval krásy Litvy a Ukrajiny. „*S Tater vanuly ke Krakovské zemi chladné větríky, kteréž skučíce a naříkajíce v haluzích polských topolů nevalně obveselovaly povědomou pouť. Příroda také ještě se neprobudila, stromy strašily holými větvemi a loňské trávy bídně se vlnily po rovinách.*“ ... „*Ale také každý ten topol vypíná se tak hrdě, jakoby dobře věděl, že příbuzen je s těmi, kteréž vlastní rukou v dětském věku zasadil v okolí Varšavy bohatýrský vítěz nad Turky.*“¹⁰⁷

Za velmi zajímavé z hlediska jazykového a stylistického považuji v Jelínkových črtách časté užití ich formy, v celých Črtách litevských nebyl však autor ani jednou osloven postavami z příběhů. Až v Kozáckých črtách, konkrétněji tedy v črtě Kozák Čechofil, je na str. 80 vypravěč přímo osloven. „*Netečnost mou plukovník zpozoroval, proto také s upřímností vši cti hodnou za nedlouho prohlásil: „Nebaví vás to dnes - přestaňme mluvit o Ukrajině...Slyšte, Edvarde Osipoviči, viděl jste již nový balet knížete Trubeckého?“*“¹⁰⁸

¹⁰⁵ E. Jelínek - Črty kozácké - Praha 1885 - str. 51.

¹⁰⁶ E. Jelínek - Črty litevské - Praha 1886 - str. 3.

¹⁰⁷ E. Jelínek - Črty litevské - Praha 1886 - str. 7 a 15.

¹⁰⁸ E. Jelínek - Črty kozácké - Praha 1885 - str. 80.

4 PŘEDNOSTI A CHARAKTERISTIKA FEJETONŮ VŠECH TŘÍ AUTORŮ

V poslední kapitole této práce porovnáme fejetonistickou tvorbu všech tří autorů a pokusíme se stručně jejich pojetí fejetonu jako literárního žánru charakterizovat.

U Jana Nerudy jakožto předního českého fejetonisty bychom především ocenili jeho tematickou různorodost fejetonu, kdy se autor dokázal ve svých článcích opřít o celou řadu témat a námětů, kterými tak poskytl každému čtenáři možnost, vybrat si z jeho fejetonistické tvorby to, co ho zajímá. Dalším jeho jistě velkým kladem je mistrná schopnost zachytit tehdejší společenské problémy velmi jadrnou mnohdy až ironickou formou. Mnozí i noví čtenáři Nerudových fejetonů jistě kladně ohodnotí také autorův záměr povyprávět často i o velmi všedních věcech, které Neruda dokáže svým vyprávěním proměnit ve věci naprosto neobyčejné a hodné našeho obdivu, jakými byla například měrná jednotka holba, švestkové knedlíky či kobližky. U řady z nás by si Neruda jistě získal obdiv za své fejetony, jejichž obsahem a hlavně velmi satirickým pojetím se mnohdy pustil do diskuse k tíživým otázkám soudobé společnosti, což si v jeho době dovolil málokdo. Velmi často se podařilo Nerudovi ve svých fejetonech dotknout i témat, která svým trváním přešla ve své aktuálnosti i do dnešní doby.

Vítězslav Hálek představuje společně s Nerudou další významnou postavu fejetonistické tvorby v naší literatuře. Charakteristickým rysem pro tuto jeho tvorbu je především snaha zachytit politické i společenské dění a rozvíjet národní společnost. Mnozí z nás by v jeho fejetonech spatřili jistě také obdiv zasluhující úsilí o zlepšení podmínek života lidí a jejich vztahů. Svým vyprávěním mnohdy jako by také Hálek chtěl zvyšovat kulturní povědomí čtenáře a úroveň života vůbec. Tento autor představuje mimořádnou osobnost českého fejetonu především také z hlediska vážného přístupu k soudobým otázkám a pohledu na ně. Hálek zajisté věnoval také menší pozornost otázkám týkajícím se sociálních problémů, pro které měl Neruda více pochopení. Jistě více ocení čtenáři ty fejetony, které se příliš netýkaly časových událostí z doby autora, ale zajímaly se spíše o denní události, které nás mohou potkat i dnes. Bezesporu ale Hálek svým širokým tematickým záběrem a hlavně nevtíravou formou vyprávění uspokojí snad každého čtenáře se zájmem o tento literární žánr.

Posledním autorem, který je snad nejméně známý, byl Edvard Jelínek. Ten však může každého z nás překvapit právě svým pojetím vyprávění, kde se mu velmi dobře daří nejen vtáhnout čtenáře do děje příběhů, ale také především seznámit ho se situací a poměry, které

v jeho době panovaly na Ukrajině a Litvě. Za velký klad při tvorbě črt můžeme u tohoto autora zajisté vyzdvihnout jeho schopnost všimnout si i malých detailů, ať už se jednalo o lidské bytosti či popis místa nebo určitého dění ve společnosti. Jelínkovi se tak podařilo jako málokomu jinému v české literatuře poodhalit čtenáři tradice a zvyklosti obou zemí a především přiblížit mu mentalitu obou národů jak na Ukrajině, tak Litvě. Mistrně dokázal ve svých črtách užít stylistických možností, které mu český jazyk dával, a to například formou častého výskytu přirovnání a personifikací, které ještě více oživovaly a zkrášlovaly autorovo autentické vyprávění.

ZÁVĚR

Na konci diplomové práce bychom zhodnotili výsledky našeho zkoumání, a vyzdvihli závěry, ke kterým jsme dospěli. První kapitolou o žánru fejetonu a jeho vývoji jsme fakticky doložili skutečnost, že fejeton je žánr, který má svou bohatou avšak mnohdy velmi trnitou historii. Řada významných osobností z pole literárního se zasloužila svým zkoumáním tohoto žánru o jeho bližší specifikaci a jasnější pohled na jeho charakteristiku. Tím se tak tento žánr mohl po své dlouhé vývojové cestě konečně zapsat do povědomí čtenářů jako plnohodnotná součást naší literatury.

V druhé kapitole už jsme se více obrátili na naše tři stěžejní autory, u kterých jsme zjistili zajímavosti z jejich žurnalistických počátků. Všichni tři byli velmi vyhledávanými redaktory tehdejších novin, jakými byly například Slovanský sborník, Národní listy či Květy, kde se společně setkali i Hálek s Nerudou.

Nejpřínosnější částí naší práce se však stala kapitola třetí svým obsahem popisujícím výsledky srovnání fejetonů všech tří autorů. Díky našemu zkoumání jsme tak byli seznámeni s různorodou tematikou fejetonů, kdy bezesporu nejodlišněji se jevil E. Jelínek svými popisy života na Litvě a Ukrajině. U Nerudy, Hálek a Jelínka se nám podařilo nalézt důležité prvky aktuálnosti, kterými si tak bezesporu získávali ve své době hojně počty čtenářů především díky své schopnosti různými pohledy se pozastavit nad aktuálními společenskými otázkami své doby. Ocenit v této části práce můžeme i zajímavou skutečnost, že celá řada otázek, kterými se tito autoři zabývali ze svého aktuálního pohledu již před více než sto lety, je i pro dnešního čtenáře aktuální díky svému přechodu a stálému trvání v dnešní době. V neposlední řadě jsme ve fejetonní tvorbě našli i významné prvky věčnosti, kdy se autorům podařilo na základě určitého příběhu myšlenkově dospět do obecné roviny, kde čtenáře mnohdy nutí zamyslet se nad určitým problémem ve společnosti. U Nerudy z tohoto pohledu oceníme jeho schopnost návratu z obecné roviny zpět do kontextu běžného života mnohdy velmi ironickou formou. Hálek nás zase překvapil svým patetickým pohledem na dané skutečnosti s náznakem apelu ke čtenáři či jeho zamyšlení. Pro představu můžeme připomenout v tomto ohledu například velmi věčné Hálkovy Epištoly k našemu studentstvu.

Celá tvorba této diplomové práce pro mne byla velkým přínosem především díky možnosti seznámit se s fejetonní tvorbou i jiných spisovatelů, jakým pro mě byl kupříkladu dosud neznámý Jelínek. Velmi jsem ocenila u našich tří autorů, přestože tvořili všichni ve stejné

době, jejich opravdovou různorodost v pojetí tohoto žánru, kdy si tak každý čtenář u každého z nich může najít to své.

RESUMÉ

In my diploma thesis I focused on detailed investigation of feuilletons written by three significant figures of Czech literature. In the first part I pursued especially feuilleton historical evolution. Before comparison it was necessary to explain how all three writers started with writing feuilletons and how they got on in this genre from the readers point of view and where they worked as editors. I took a close look at different feuilletons and I compared them according to its different topics. The topics were different mainly because of different way of the author's life. The next important criterion was the metter-of-factness or up-to-dateness. It was really impressive how each writer works differently with given topic and how they feel the topic. For example Neruda moves from describing to irony. Hálek takes the topic really seriously and stays serious. Jelínek on the other side just describes the reality. I found also some differencies in the language used by the authors as well as in their style. By compared authors we can find feuilletons which contain parts written in non-standard czech, but also feuilletons which are written completely in standard czech. I can personnaly say that writing this thesis brought me some interesting information not only about these three authors but above all about the genre feuilletons.

SEZNAM LITERATURY

- TUREČEK, Dalibor. *Fejeton Jana Nerudy*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2007, 196 s. Literární věda, sv. 1. ISBN 9788086078786.
- ŠTORKÁN, Karel. *Umění fejetonu*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1979. Knihovnička novináře, sv. 17.
- NERUDA, Jan. *Drobné klepy*. Editor Miloslav Novotný. Praha: Kvasnička a Hampl, 1924.
- BUDÍN, Stanislav. *Jan Neruda a jeho doba*. [Vyd. 1.]. Praha: Státní nakl. krásné literatury, hudby a umění, 1960, 583 p.
- Národní listy : jubilejní sborník : 1861-1941*. V Praze : Pražská akciová tiskárna, 1941.
- BURIÁNEK, František. *Jan Neruda dnešku*. [Vyd. 1.]. Praha: Československý spisovatel, 1955, 36 p.
- ARBES, Jakub. *O Janu Nerudovi*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1952, 213 p.
- CHALOUPKA, Adolf. *Kdo je Vítězslav Hálek*. 1. vydání. Praha: Orbis 1949.
- Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Vyd. 1. Editor Vladimír Forst. Praha: Academia, 1985, 900 s. ISBN 8020007970.
- NERUDA, Jan. *Studie krátké a kratší*. V Praze: F. Topič, 1894.
- NERUDA, Jan. *Co se všechno v Praze děje*. Praha: Albatros 1985. Klub mladých čtenářů.
- NERUDA, Jan. *Žerty hravé i dravé*. V Praze: F. Topič, 1927.
- NERUDA, Jan. *Proti srsti*. V Praze: F. Topič, 1904.
- NERUDA, Jan. *Obrazy z ciziny*. V Praze: F. Topič, 1909.
- HÁLEK, Vítězslav. *Fejetony*. 1. vyd. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959.
- HÁLEK, Vítězslav. *Spisy Hálkovy díl X.*. V Praze : E. Grégr 1886.
- JELÍNEK, Edvard. *Črty litevské*. Praha: J. Otto, 1886, 197 s. Salonní bibliotéka.
- JELÍNEK, Edvard. *Črty kozácké*. Praha: J. Otto, 1885, 143 s. Salonní bibliotéka.
- Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. Digitalizovaný archiv časopisů - <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=narn/1848> - Národní noviny - ročník 1848, Světozor - ročník 1889/1897, Zlatá Praha - ročník 1886 a 1904.